

Vanha Tuomas

17. vuosikerta 2009

Vanhon Rautalammin Korhosten sukuseura ry

Sisällys

Päätoimittajan puheenvuoro	2
Tuomas Korhosen kotipiiri	4
Raudan merkitsemä	8
Sumiaisten Korhosia	13

Alinan tarina	20
Iisakin runo	24
Ohje suvun tutkijalle	26
Kirjahyllyn kätköistä	27
Jäsentietopalsta	28

Sukuneuvosto

Ilkka Korhonen (pj.)

Kapteeninkatu 26 A 18, 00140 Helsinki
Puh. 09-5061275, 040-5815549
Sähköp. Ilkka.Korhonen(ät)narc.fi

Minna Vanhamäki (varapj.)

Rantatalontie 45, 62800 Vimpeli
Puh. 040-5651620
Sähköp. Minna.Vanhamäki(ät)evijarvi.fi

Petri Makkonen (sihteeri)

Viitaharjuntie 87, 40250 Jyväskylä
Puh. 050-5368395
Sähköp. Petri.Makkonen(ät)mediforum.fi

Pirjo Korhonen (rahastonhoitaja)

Jokelantie 52, 77700 Rautalamppi
Puh. 040-5183635
Sähköp. pirjokorhonen(ät)hotmail.com

Jukka Korhonen

Pulkkaniementie 270, 72210 Tervo
Puh. 044-7499350
Sähköp. Jukka.Korhonen(ät)tervo.fi

Hannu Korhonen

Kelotie 3, 16300 Orimattila
Puh. 03-7772777
Sähköposti korhonen.h(ät)gmail.com

Toivo Korhonen

Uusitalontie 59, 41520 Hankasalmi
Puh. 014-841215, 040-7338465

Henkilökohtaiset varajäsenet

Pertti Korhonen

Ukonsalmentie 17, 56100 Ruokolahti
Puh. 040 547 1625
Sähköposti: ppk6(ät)suomi24.fi

Eeva-Riitta Hassinen

Saaristontie 234, 73100 Lapinlahti
Puh. 050 368 7570
Sähköp.: eeva-liisa.hassinen(ät)lapinlahti.fi

Pentti Korhonen

Koipiniement. 802, 77930 Kerkonjoensuu
Puh. 040 575 1465

Risto Korhonen

Mäntykujja 1, 72210 Tervo
Puh. 044 282 5551
Sähkö.: risto.j.korhonen(ät)tervolainen.com

Seppo Korhonen

Ketsunmäentie 83, 41370 Kuusa
Puh. (014) 838 402

Urho Korhonen

Konnevedentie 630, 41540 Ristimäki
Puh. 040 822 1838

Wanha Tuomas 2009

Julkaisija: Vanhan Rautalammin Korhosten sukuseura ry
Osoite: Rantatalontie 45, 62800 Vimpeli
Päätoimittaja: Minna Vanhamäki
Taitto: Hannu Korhonen
Painotyö: Domus Print Oy, Tampere

Päätoimittajan puheenvuoro

Ukkolan sohvilla

Yritin ottaa nokoset Ukkolan biedermeier-sohvalla. Liian lyhythän se oli – ja kapea kohtuullisen normaalikokoisellekin nykysavolaiselle. Ei noita huonekaluja ole alkujaankaan nukkumista varten tehty. Olkoonkin, että ainakin Ukkolassa 50-luvulla yksi varsin varteenotettavaksi osoittautunut miniähdokas on perimätiedon mukaan viettänyt ensimmäisen yönensä juuri kyseisellä sohvilla.

Vanhalta talolta on jäänyt mieleen huonekaluryhmä, joka sijaitsi ruokasalin eteläpuoleisessa päädyssä posliinikukkaristikon takana. Silloin kalusteiden verhoilu oli pellavatyypistä, pystyraidoitettua kangasta, jossa oli mielikuvieni mukaan ainakin viininpunaista, vanhan roosan väriä ja mustaa. Pienellä pinnistelyllä saan vieläkin mieleeni myös tuoksun siitä mehiläisvahasta, jolla meidät lapset joskus valtuutettiin hoitamaan kalusteiden puuosia.

Koko ruokasali oli se osa talosta, jossa ei normaalisti oleskeltu, leikkimisestä nyt puhumattakaan, mutta jotakin hyvin hohdokasta siihen ehkä juuri sen vuoksi liittyi. Siellä otettiin vastaa vieraita ja joskus myös ruokailtiin suurina juhlapäivinä. Ruokasalin viereisen kamarin seinillä oli kuvia vakavannäköisistä edeltäneistä sukupolvista, joiden nimet eivät ainakaan minulle jääneet mieleen vielä lapsena. Ja olihan siellä se Vihta-Paavon muistolaattakin.

Maailma on muuttunut, ja kodit ovat

muuttuneet. Niin pitääkin olla, vaikka muistot ja perinteet ovat myös arvokkaita. Nykyään huonekalut ovat enemmän elämistä ja käyttämistä varten. Ja vieraat otetaan vastaan siellä, missä muutenkin eletään. Oman sukupolveni nuoriso kutsui uudelleen verhoiltua biedermeier-kalustoa myös nimellä cockerspaniel. Tuon nimen keksi muistaakseni eräs varsin varteenotettavaksi osoittautunut vävyehdokas joskus 70-luvulla.

Nyt tuo viehättävä, rakas ja epäkäytännöllinen sohva on siis uuden talon olohuoneessa. Ennen sille heittäytymistäni jouduin siirtämään pois muutamia kissan leluja. Itse muistan monta kertaa jahdanneeni kissaani vanhalla talolla, koska sillä ei ollut lupaa mennä ruokasaliin ollenkaan. Mutta veikkaanpa, ettei Ukkolan nykyinenkään kissa mielellään tuolla sohvilla lötköttelisi. On se sen verran epämukava. Ja jokainen itseään kunnioittava kissa sävähtäisi hereille vähän väliä, kun aikoinaan mukavuutta lisäämään kehitetty kierrejousitus muistuttaisi olemassaolostaan.

Kädessäsi on vuoden 2009 Vanha Tuomas -lehti. Se on jälleen koottu useiden sukuseuran jäsenten tietojen ja muistojen avulla.

Mielenkiintoisia lukuhetkiä.

Minna Vanhamäki

Kansikuva: sukuseuran ensimmäinen puheenjohtaja "Kiinan-Kalle" Korhonen sukuseuran perustamisen tienoilla 1950-luvun alkupuolella. Piirtäjän signeeraus näyttäisi olevan S. Laatikainen. Piirtäjän henkilöllisyydestä ei ole tarkempaa tietoa, vaikka sen niminen henkilö näyttää liikkuneen samoissa piireissä.

Tuomas Korhosen kotipiiri

Ilkka Korhonen

Olen tähän asti ajoittanut Korhosten saapumisen Rautalammin erämaahan 1550-luvun puoliväliin, koska Tuomas Korhonen mainitaan veroluetteloissa ensimmäisen kerran vuonna 1558. Asiakirja, josta en aiemmin ole ollut tietoinen, muuttaa nyt tätä käsitystä ainakin sen verran, että Korhoset olivat hankkineet tilan virallisesti omistukseensa pari vuotta aikaisemmin, alkuvuonna 1553, mutta muuttaneet erämaahan ilmeisesti jo tätäkin ennen.

Savolaisten varsinainen muuttoliike Rautalammin erämaahan alkoi 1540-luvun loppuvuosiina. Yleensä muutto tapahtui eräalueille, joiden hallinta perustui hämäläistalojen vuosisataiseen

nautintaan. Jämsäläisten erämaahan asettuneet Korhoset eivät olleet aivan ensimmäisten muuttajien joukossa, koska heitä ei mainita vuoden 1552 Hollolan kihlakunnan (johon Jämsä kuului) erämaiden ja niiden asuttajien luettelossa¹. Todennäköisesti Korhoset ovat kuitenkin muuttaneet jo kyseisenä vuonna 1552 pysyvästi Kerkonjoensuuhun, mutta viimeistään he asettuivat sinne seuraavana vuonna "virallisen" omistusoikeuden saatuaan.

Hämäläisten riitautettua savolaisten asutustoiminnan ja ryhdyttyä jopa väkivalloin karkottamaan uudisasukkaita erämailtaan, kruunu puuttui peliin. Kuningas Kustaa Vaasa päätti uudisasutusta suosineen Hollolan kihlakunnantuomarin

Jöns Västgöten Rådshövdingen Säm för att utgå Anno 53 Den 11
 Dagen Januarij och lyder Dett här på den ächrende sām thee aff
 Lasse Hoijs och Raghuäll Varalan Kiöptt Haffua Heetandes
 Kärkänärässijä samma marck, första rån Jäutzen Niemmen
 Karten, Etälän puliainen Hieta sedan till Rastin
 Järffuen, sedan till Joutz Järffui så till Kärpi
 Niemen Kiesema Järffui, så till Waramänty,
 sådan till Wittzalachden pächian Täräpäkiiffui,
 sedan till Haykitaipale, innan för samma rån Haffuer
 Korhoinän deras fiske watn och skoogh.

Kustaa Fincken esityksestä määrätä erämaassa sijaitsevat hämäläistalojen eränkäyntialueet, ns. miehenosat, pysyviksi verotiloiksi. Fincke suoritti vuonna 1552 Hollolan eräalueille käynnin, jonka yhteydessä hän merkitsi kirjaansa kaikki siellä sijainneet miehenosat ja niihin asettuneet uudisasukkaat. Täten hän vahvisti uudisasukkaiden oikeudet asuttamiinsa maihin ja samalla hankki perusteet kruunun tulevalle verotukselle näillä alueilla. Koska Korhoset eivät Fincken luetteloon ehtineet tai muusta syystä joutuneet, he lähtivät hakemaan omistusoikeutensa vahvistusta itse. Samalla vahvistettiin myös heidän asuttamansa alueen rajat.

Jöns Västgöten päätös vuodelta 1553

Asiakirja, josta tässä kirjoituksessa on kyse, on Juhana-herttuan neuvonantajana toimineen Vääk-syn herran Jöns Västgöten 11.1.1553 antama päätös asiasta, joka koskee Hämeen erämaassa sijainnutta aluetta koskevaa kauppaa. Kyseisen tuomion mukaan Korhoset ovat asuttaneet erämaa-alueen, jonka rajamerkit luetellaan asiakirjassa. Alue on kuulunut jämsäläisille talonpojille, jotka ovat ostaneet sen kangasalalaisilta Lasse Hoivalta ja Varalan Ragvaldilta. Alkuperäinen päätösasiakirja on hävinnyt, mutta rajakysymys on tullut uudelleen esille 1500-luvun lopulla, jolloin se kopioitu valtaneuvos Hogenskild Bielken toimesta.

Tämä noin vuonna 1590 laadittu kopiokirja on siis tallessa ja tämän kirjoituksen lähteenä.

Bielken kokoelmaa säilytetään Ruotsin valtionarkistossa², mutta mikrofilmit siitä ovat nähtävillä omassa Kansallisarkistossamme³. Asiakirjan teksti on seuraavassa ensin selvennettyinä ja sitten osittain vapaasti suomennettuna, kirjoitus- ja väärinymmärrysvirheineen.

“Förmåler Korhoises breff sām Jöns Västgöte anno 53 dän 11 dagen januarij och lyder dessa rår på dän ächrende sām thee aff Lasse Hoijs och Raghuäll Varalan Kiöptt Haffua Heetandes Kärkänärässijä samma marck, första rån Jäutzen Niemmen Karten, Etälän puliainen Hieta sedan till Rastin Järffuen, sedan till Joutz Järffui så till Kärpi Niemen Kiesema Järffui, så till Waramänty, sådan till Wittzalachden pächian Täräpäkiiffui, sedan till Haykitaipale, innan för samma rår Haffuer Korhoinän deras fiske watn och skoogh.”

“Mainitsee Korhosen kirjeen, jonka Jöns Västgöte (oli käsitellyt) 11.tammikuuta 1553 ja kuuluvat (näin) nämä sen alueen rajat, jotka he olivat ostaneet Lasse Hoijalta ja Varalan Ragvaldilta, nimeltään Kerkon eräsija samaa maata, ensimmäinen raja-(merkki) Joutsenniemen Kaarteen etelänpuolinen Hieta, sitten (raja kulkee) Rastinjärvelle, sitten Joutsijärvelle, Korpiniemen Kiesemäjärvelle ja Varamännylle, sitten Vitsalahdenpohjan Täräpääkivelle, sitten Haykitaipaleelle, samojen rajojen sisällä Korhosella on heidän kalavetensä ja metsänsä.”

Raja-asiakirjan kertomaa

Asiakirjassa mainitut rajamerkit osoittavat Korhosten asuttaman alueen käsittäneen todella Kerkonjoensuun nykyisen maakirjakylän lukuun ottamatta Saikarin aluetta. Rajamerkit ovat osittain löydettävissä nykyisestä kartasta, joskin jonkin verran kysymyksiä jää ratkaisematta.

Kun tekstin lukee, huomaa, että kyseessä ei ole itsenäinen asiakirja vaan katkelma laajemmasta kokonaisuudesta, jossa käsitellään Hämeen erämaiden asuttamista ja päätetään asuttajien oikeuksista. Merkintä “samma marck” osoittaa, että Kerkon eräsija oli osa käsiteltävää laajaa eräaluetta. Asiakirjan mukaan Lasse Hoija (oik. Hoiva) ja Ragvald ovat myyneet alueen joillekin, joiden ostaman alueen Korhonen oli asuttanut. Keitä nämä “he” ovat, se olisi selvinnyt varmuudella alkuperäisestä tuomiosta. Jotain voidaan kuitenkin asiasta päätellä (ks. jäljempänä).

Seuraavassa sijoitan asiakirjassa mainitut rajamerkit nykykartalle (numerointi viittaa oheiseen karttaan):

1. Jautzen Niemmen Karten Etälän puliainen Hieta = Lähtöpiste **Joutenniemen** lounaispuolella Joutenlahteen kuuluvan lahden (“kaarteen”) hiekkarantaissa (?) pohjukassa. Tästä raja lähtee lähes suoraan länteen.

2. Rastin Järffui = **Rastunjärvi** (nykyisin kuivatettu)

3. Joutz Järffui = Epävarma rajamerkki. Kartoissa raja kulkee Rastunjärveltä suoraan **Vennamonlammelle** (ilmeisesti varsin uusi nimi), joka voisi olla kyseinen rajavesi. Tästä raja lähtee luoteeseen, jossa se kolmen kilometrin päässä kulkee Joutenlampi -nimisen lammen kautta. Raja ei tee siinä mutkaa, mutta se voi tässä tapauksessa kuitenkin olla osoituksena rajan kulusta. Joutenlampi on merkitty karttaan poikkiviivalla.

4. Kärpi Niemi Kiesemä Järffui = Raja kulkee Konneveden **Koipiniemenselän** ja **Kiesimän**(järven) välisellä kannaksella. Mitään “Korpiemeä” alueelta ei löydy, vaan sana tarkoittanee nimenomaan Koipiniemeä, kyseessä olisi siis painovirhe eli ruotsinkielisen kirjurin väärinymmärrys.

5. Waramänty = Kirjuri on jättänyt äänpillkut pois. “**Väärämänty**” lienee seissyt Kiesimän luoteisnurkassa olevan pienen Likoniemen kärjessä, josta raja lähtee lähes 90 asteen kulmassa kohti koillista.

6. Wittzalahden pähian Täräpäkiffui = Suomea taitamattoman kopioitsijan kirjoitusvirhe on tässäkin. Niiniveden Vihtajärven pohjukassa on “**Teräväpääkivi**”⁴, josta raja kääntyy kaakkoon Niinivettä pitkin.

7. Haykitaipale = **Haukitaival** on Ruokoniemen talon lähellä, Niiniveden itäpuolella, josta raja kulkee järven poikki Kotasaaren ja Joutenniemen kärjen kautta lähtöpisteeseen.

Kerkonjoensuun kylän alue (ilman myöhemmin siihen liitettyä Saikaria) asiakirjassa mainittuine rajamerkkeineen näkyy oheisessa kartassa vuodelta 1903. Todennäköistä on, että kartan osoittama alue Haukitaipaleen pohjoispuolella kuului myös Korhosen ostamiin tiluksiin, vaikka rajan kulkua kuvaakin asiakirjassa vain Haukitaipale-nimi.

Asiaan liittyvät henkilöt

Kuten asiakirjasta näkyy, alueen ostaja mainitaan vain sukunimellään Korhonen. Tarkoittaako tämä kantaisänämme pitämää Tuomasta, jää epävarmaksi. On hyvin mahdollista, että asiaa on hoitanut Tuomaan Pekka-isä, jota ikänsä puolesta ei enää ole merkitty veroluetteloihin. Niistähän sitten selviää, että Tuomaan lisäksi Kerkonjoensuuhun muuttivat perheineen hänen Heikki-veljensä ja Olli-lankonsa (Vesterinen), kuten vuoden 1997 Vanha Tuomas -julkaisussa (s.11) kerrotaan.

Keitä sitten olivat erämaan aikaisemmat omistajat? Seppo Suvannon teoksesta Satakunnan henkilötiedosto 1303-1571 (s.846) selviää, että he olivat kotoisin Kangasalan hallintopitäjän Heponiemen neljänneksestä. Ragvald Arvidinpoika oli Varalan suurtilan isäntänä ainakin jo vuonna 1540. Varala tuli koko kylän nimeksi ja Ragvaldin taloa ruvettiin kutsumaan hänen mukaansa Raukolaksi. Lasse Hoivan tila Hoivala

puolestaan oli Kangasalan Haapasaaren kylässä. Ragvaldilla oli mainitun erämaan lisäksi lähempänä kotipaikkaansa toinen erämaa, Keuruulla sijainnut Valkealahti.

Miten ja miksi Varalan Ragvald ja Lasse Hoiva kyseisen alueen aikanaan olivat hankkineet, sitä ihmettelee Suvanto kirjassaan. Voihan alue olla kuulunut heidän suvulleen jo kauan, vaikka Kangasala kuuluikin Kokemäenkartanon eikä Hämeen lääniin. Jo vuonna 1441 on annettu tuomio, joka koskee nykyiseen Keiteleeseen kuuluvan Sulkavajärven alueella ollutta Kangasalan Ruokolan kylän eräomistusta (ks Ilkka Korhosen pro gradu -työ Vanhan Rautalammin asuttaminen 1550-luvulta 1630-luvulle, HYHL 1979, s.72). Se, että Ragvald ja Lasse ehtivät myydä erämaansa ennen varsinaista asutusekspansiota, ei liene sattumaa, he olivat kuitenkin ”talonpoikaisaatelia” ja siten muita paremmin selvillä valtiovallan päätöksistä ja toimista.

Keille he siis onnistuivat myymään erätiluksensa? Edellä mainitussa Kustaa Fincken luettelossa Hollolan kihlakunnan erämaista mainitaan kaksi Niinivedellä olevaa miehenosaa, joihin ei ollut vielä merkitty asuttajaa. Näiden erätilojen omistajat olivat Jämsän talonpoikia, Antti Maununpoika Seppolan ja Niilo Heikinpoika Heikkilän kylästä. Kumpikin mainitaan näihin aikoihin isäntänä kotitalossaan, kuten mainitussa gradussani sivulla 28 kerrotaan. Oletettavasti juuri he ovat ostaneet Kangasalan miesten erämaat vain joutuakseen luopumaan niistä varsin pian. Heidän erämaahansa Korhoset viimeistään vuonna 1553 asettuivat lopullisesti asumaan.

Lopuksi

Veijo Saloheimo mainitsee Rautalammin historiassa (sivut 31-32) saman Jöns Västgöten asiakirjan vuodelta 1553, mutta käyttää siitä huomattavasti uudempaa kopiota, vuoden 1779 talvikäräjillä käsiteltyä tuomiota vuodelta 1689. Tässä asiakirjassa kyseiseen Västgöten päätökseen oli vedottu Kerkonjoensuun ja Sonkarinsaaren välistä rajaa vedettäessä. Siinä mainitaan siis vain rajan pohjoinen, Sonkarinsaaren kanssa yhteinen osuus.

Outoa on, että 1779 tuomiossa rajamerkiksi on mainittu myös Bielken kopiosta puuttuva

Murtomäki (Murtovuori), jonka kautta kyseinen, näiden kylien välinen raja ei minkään kartan mukaan kulje (sen sijaan kyllä myöhempi Rautalammin ja Vesannon välinen raja). Ilmeisesti kyseessä olevan Kiesimän alueesta on ollut kylien välillä kiistoja, joita on pyritty ratkomaan asiakirjoja hieman kopeloimalla, mikä ei suinkaan olisi ainutkertaista entisaikaan. Sonkarinsaaren kyseinen alue joka tapauksessa on kuulunut ainakin jo 1700-luvulla.

Lopuksi on todettava, että tämä raja-asiakirja viimeistään varmistaa asian, josta kirjoitin perusteellisen selvityksen vuoden 1997 Vanha Tuomas -julkaisuun. Tarkoitin Korhosten ensimmäistä asuinpaikkaa Rautalammin. Se sijaitsi täysin varmasti edellä mainittujen rajojen sisäpuolella. Aikaisemmin Korhosten kanta-paikkana kummitellut Pänttärintaipale (Saikari) ei kyseiseen alueeseen kuulu eikä voikaan kuulua, koska se mainitaan vielä pitkään Jämsän kirkkoherran alueena. Korhoset ja Vesteriset kaskesivat kyllä Pänttärintaipaleen alueella ja kävivät sen käytöstä oikeutta Jämsän kirkkoherran kanssa, mutta alue siirtyi lopullisesti talonpoikaisomistukseen vasta 1600-luvun puolivälissä.

- [1] VA 3750a
- [2] RA, Hogenskild Bielkes samling, gods-handlingar, vol 8
- [3] KA, FR 193
- [4] Saloheimo: Rautalammin historia, s.32

Teräväpääkivi. Kuva Veijo Saloheimo

Hannes Korhonen

RAUDAN MERKITSEMÄ

– yksi monien joukossa

Kirjoittaja muistetaan sukuseuramme pitkäaikaisena puheenjohtajana. Hänen sotamuistojensa ensimmäisessä osassa kerrotaan haavoittumisesta ja pitkän hoitotien alkuvaiheista.

Jatkosodan perääntymisvaiheen taistelut ovat parhaillaan käynnissä. Maaselän kylän aukeilta alkanut komppaniamme perääntyminen on jatkunut Osterjärven maisemiin, jonne perässä työntyvä vihollinen on pysäytetty asemiemme eteen.

Komppaniamme etenee avojoonossa aukeaa suoaluetta, jonka rahkasammal upottaa lähes nilkkaan asti. Askelissa lotiseva vesi vaikeuttaa vielä osaltaan muutoinkin raskasta kävelyä. Etenemisen suuntana on suoaukean takana oleva harjanne jossa etumaiset puolustusasemat sijaitsevat ja josta taistelujen äänet kuuluvat jatkuvasti. Pitkät konetuliaseiden sarjat ilmaisevat linjassa vallitsevan tilanteen. Siellä puolustautuvia miehiä meidän on jouduttava auttamaan.

Vihollisen puolelta kuuluvat tykkien lähtölaukaukset saavat jokaisen tarkkailemaan mihin saattavat iskeytyä. Samassa ne alkavat putoilla etenevän komppanian keskuuteen. Maastoudun nopeasti märkään sammaleeseen. Putoavat "ranut" ulisevat helvetillistä musiikkiaan joka puolella. Yritän lyhyillä syöksyillä siirtyä keskitysalueen reunaan kohti, mutta voimakkaasti suhahtava kranaatti putoaa lähelleni ja räjähtää miltei viereilläni pehmeässä suossa. Voimakas ilmanpaine vapauttaa hetkeksi vihlovasta kivuntunteesta, jonka ennätän tajuta jalassani ennen hämärän laskeutumista.

Pian kuitenkin tajuan keskityksen siirtyneen kauemmaksi. Räjähdyskuopan reunasta kohoava puunjuurikka ja kuoppaan valuvan veden lorina ovat ensimmäisiä selviä havaintojani, jotka osoittavat miten läheltä jälleen kerran "kuoleman henkäys" – niin kuin silloin oli tapana sanoa – oli käynyt.

Kohottaudun käsieni varaan ja yritän katsoa miten kaverien oli käynyt. Pääosa joukoista on siirtynyt kauemmaksi, mutta haavoittuneita näkyi

useampiakin. Etulinjasta kuuluvat taistelun äänet tuntuivat enteilevän asemien murtumista, siksi oli päästävä nopeasti takamaastoon missä lääkintämiehet jo varmaankin etsivät haavoittuneita. Mutta miten pääsen sinne saakka? Vasemmassa jalassa tuntuu sietämätön kipu kun vähänkin liikahdan. Yritän päästä konttaamalla eteenpäin, mutta sitä ei voi ajatellakaan: jalkaterä ei tottele omistajansa tahtoa vaan kääntyy hallitsemattomasti tilanteen mukaan. Yritettävä on jotenkin päästä täältä pois ennen kuin vihollinen yllättää ja lääkintämiehet perääntyvät alueelta pois.

Vaihdan konepistoolini täyden lippaan – jos sitä sattuisi vielä tarvitsemaan – ja käännän aseeni vasemmalle puolelleni. Lipaslaukun jätän suolle, enhän jaksaisi sitä enää kuljettaa mukana. Käännyin oikealle kyljelleni ja pyöräytän sirpaleiden repimän jalkani toisen päälle. Näin ryömin takamaastoa kohti kaatuneita ja katkenneita puita ylittäin ja alittain. Ohitan muutaman kaverin joka ei omin voimin pääse liikkumaan ja muutaman heitäkin, jotka ovat jo päässeet rauhan maille. Lisääntyvä verenvuoto saa hengityksen huohottamaan ja koko olemuksen paniikin valtaan: Pois on täältä päästävä ennen kuin vihollinen saavuttaa – takoo ajatuksissa jatkuvasti ja antaa voimia panemaan viimeisenkin pisaran liikkeelle.

Lääkintämiehet ovatkin jo keräämässä haavoittuneita ja kantavat niitä jonkin matkan päässä olevan tien vierelle. Huudan heille merkiksi olinpaikastani jonka suon laidan kasvullisuus ja katkeilleiden puiden oksat peittävät näkymästä. Tutut joukkueemme miehet Pentti Österman ja Aimo Junnila – jotka ovat määrätty auttamaan komppanian lääkintämiehiä – alkavatkin jo vetää kenkää jalastani. Kehoitin heitä halaisemaan kengän varren, mutta siihen ei näytä olevan aikaa vaikka jalkaterä tuntuu lähtevän

Jalkaväkirykmentti 56 oli vetäytynyt Maaselän kannakselta viivytysasemiin Osterjärven länsipuolelle. Viidennen komppanian kolmas joukkue joutui kesäkuun 23. päivänä 1944 tykistökeskitykseen, jossa kaatui sotamies Anttila sekä haavoittuivat luutnantti Nousiainen, korpraali Järvinen ja sotamiehet Korhonen, Sillanpää ja Ylijoki.

Maaselän kannas Akateemisen Karjala-seuran vuonna 1934 julkaiseman kartan mukaan. Osterjärven sijainti Index mundi -verkkokartasta

kengän mukana. Huomaan heidän puheistaan haavan olevan ison ja kranaatinsirpaleen pahoin repimän ja lisäksi vuotavan melkoisesti, eikä ole mukana kuin pieniä ensiapusiteitä.

Ennen kuin he nostavat miehen paarelleen ja lähtevät kantamaan eteenpäin, ottaa toinen heistä olaltani konepistoolin lipaslaukkuineen ja heittää ne suolle. "Etkö noista henno jo luopua" – sanoo hän ja terästää sanomaansa mehevällä manauksella. – Tässä tilanteessa näin nämä miehet viimeisen kerran. Österman oli kaatunut muutamia päiviä myöhemmin, ja Junnila on kuollut joskus neljäkymmentä vuotta myöhemmin. – Nämä kaverit olivat illan tullen, tilanteen rauhoituttua yöksi, kertoessaan päivän tappioista joukkueen miehille, maininneet sirpaleiden katkaisseen jalkani nilkan kohdalta melkein poikki joka täytynee amputoida vielä ennen pitkää.

Näin oli rauta merkinnyt miestä. Kranaatti oli ammuttu matkalleen jostakin Osterjärven kylän maastossa olevalta mäeltä, missä vihollistykkin suuntaaja oli saanut maalin

kordinaatit ja tunnollisesti täyttänyt annetun tehtävän. Se lensi rataansa määrättyyn kohteeseensa ja räjähti vierelläni, josta muutamat sirpaleet osuivat jalkaani missä niiden jättämät jäljet yhä vieläkin tuntuvat. Jostakin syystä kranaatit oli säädetty jäykemmin räjähtäviksi kuin maasto olisi vaatinut. Ne painuivat suohon ennen laukeamistaan, mikä nähtävästi säästi henkeni. Kohtalon lahjomaton käsi oli johtanut tapatumaa, jonka tarkoitusta meistä ei kukaan ymmärrä. Kuljetus haavoittuneiden kokoamispaikalta kenttäsairaalaan oli unohtumaton kokemus: Itä-Karjalan kuoppaisia teitä ajavan kuorma-auton lavalla makaavien miesten murtuneita jäseniä ei totisesti hemmoiteltu. Mutta kivun keskelläkin jokainen tiesi, oli päästävä päälle-työntävän vihollisen edestä pois ja haavat saatava pian hoitoon huolimatta niistä tuntemuksista mitä kelläkin oli.

Ne muutamat tunnit jotka viivytettiin kenttäsairaalassa, käytettiin haavojen puhdistamiseen ja murtuneiden jäsenien kipsaamiseen. Haavoit-

tuneita tuotiin jatkuvasti, olivathan Maaselän suunnan torjuntataistelut ankarimmillaan joiden tuli torjua Äänisen suunnalta perääntyvien suomalais-joukkojen saarroitusuhka. Lääkintä-henkilökunta eli jatkuvan paineen alaisena. Täältä muistan erikoisesti eräästä sängystä kuuluvan, narkoosista heräävän kaverin sanat: "Minä olen Pakarisen poika Rautalammita". Myöhemmin tiesin hänen olleen kotoisin jostakin Kiesimän kyliltä.

Juhannusaaton iltana taivas vetäytyi vahvaan pilveen ja alkoi pian satamaan. Se tiesi turvallisempaa kuljetusta Suomeen: vihollisen lentokoneet eivät päässeet hätyyttämään autojamme. Matka kenttäsairaalaan, jonka sijaintipaikan nimeä en enää muista, alkoi illan tullen autojen ehdittyä paikalle. Matkaa jostakin Maaselän länsipuolelta Porajärven tietä kulkien Suojärven asemalle silloiseen Itä-Suomeen on kartaltakin katsoen melkoisen pitkältä. Huonokuntoista maantietä ajaen aikaa sen kulkemiseen kului 6–7 tuntia. – Rautatieyhteydet Petroskoin kautta olivat siinä vaiheessa jo poikki.

Haavoittuneiden kuljetusautot olivat linja-autoista tehtyjä ambulanssiautoja joiden kattoon ja kylkiin oli maalattu Punaisen Ristin tunnukset. Paarilla kuljetettavat, niin kuin tämän kirjoittajakin, vietiin sisälle auton sivuikkunan kautta jota lieene isonnettu ja joka oli avattava. Penkit oli poistettu ja kattoon kiinnitettyjen köysien koukkuihin laitettiin parit kahteen kerrokseen. Ajaessa huonolla tiellä ne jonkin verran joustivat, mikä suuresti säästi vammautuneita jäseniä. Olin muistamani mukaan – kaikki on säilynyt mielessä ihmeen hyvin – alemman kerroksen paarilla, missä heiluminen ei juuri tuntunut.

Kipsattu jalkani oli tuettu jollakin telineellä ylemmäksi, mutta automatkan aikana haavat alkoivat vuotamaan mikä aiheutti janoa ja levottoman tuntuksen olon. Se oli ajoittain hyvinkin tuskallista kun asentoa olisi pitänyt usein vaihtaa, jalassa silloin tuntuva kipu ei sitä sallinut. Mukana seuraava lääkäntämies tarjoili kaniste-ristaan vettä pahimpaan janoon, mutta veren-vuodon vuoksi hän säännösteli sen määrää. Siksi janon tunne oli jatkuvaa. Sitä helpotti kuitenkin jonkin verran taskussani olevat sokeripalat, joita matkan kestäissä pistelin suuhuni. – Ennen vastaiskuun lähtöämme jossa tykistökeskitys meidät yllätti, reput jätettiin kuormastoon. Otin siitä taskuuni

pienen, muona-annoksista säästyneen sokeripussin. Nyt ne olivat virkistykseenä ja ravintonakin yön ajan kestäväällä matkalla.

Sateinen ja kolea juhannusöyö oli vaihtunut kesäisen aurinkoiseksi juhannusaamuksi kun automme pysähtyi varhain aamulla Suojärven rautatieaseman sivuraiteelle pysäköidyn tavarajunan vierelle. Haavoittuneiden siirtäminen autosta härkävaunuihin alkoi välittömästi. Oli päästävä lähtemään mahdollisimman pian kauemmaksi sisämaahan, etteivät vihollisen lentokoneet pääsisi yllättämään. Jokaisella oli äskettäin niiden moottorien ulvonta ja konekiväärisarjojen ja räjähtävien pommien jyrinä. Kaikki tiesivät mistä on kysymys.

Öisen kuljetuksen kestäessä haavoittunut jalkani oli turvonnut voimakkaasti. Sen tukena oleva kipsi puristi erikoisesti nilkkaa ja jalkaterää, mikä aiheutti kipua ja varpaiden sinertymistä. Kerroin tästä lastausta valvovalle lääkärille ja vaadin kipsin avaamista ettei syntyisi kuoliota. Viimein hän siihen suostuikin ja käski lääkintämiehen avata sen pohjelihaksen puolelta leikaten. Jalka oli kuitenkin niin tiukalla kipsin sisällä, että saksien kärki painui voimakkaiden otteiden työntämänä jollakin kohdalla pohjelihakseen, kun kiireessä ei joutanut tarkemmin työtä katsomaan. Avauksen jälkeen se sidottiin kiinni paperisiteillä, joita silloin yleisesti käytettiin mikä ei tukenut tarpeeksi hyvin niin kuin harsositeet. Jokainen vaunun pyörien kolahdus kiskojaan liitoksissa tuntui kipuna murtuneissa luissa.

Siirtyminen junaan kävi ripeästi: Miehet kantoivat paareilla olevat tavaravaunuun ja sijoittivat heidät mahdollisimman lähelle toisiaan että enemmän mahtuisi. Jotka pystyivät liikkumaan etsivät paikkansa vaunusta ja istuivat seinävierillä lattialla. Sen vaunun täyttyessä, jonka lattialla paarini olivat, oli siihen tuotu yksin meidän joukkueestamme joukkueen johtaja ja 5–6 miestä. Se oli meille kaikille siinä oleville suorastaan masentava havainto ja aiheutti monia kysymyksiä ja mielikuvia: Miten joukkueemme ja komppaniamme oli käynyt? Oliko miehiämme vielä toisissakin vaunuissa ja miten monta? Oliko kaikki haavoittuneet saatu taistelualueelta pois ja montako kaveria oli kaatunut? Viimeiseksi vaunuun tulleet kertoivat omia tietojaan, joista yritimme muodostaa jonkinlaisen käsityksen muodostuneesta tilanteesta. Joka tapauksessa

näytti se tykistökeskitys, josta tämän alussa on kerrottu, muodostuneen ratkaisevaksi tapahtumaksi käynnissä olleelle operaatiolle.

Torjuntataistelut olivat jatkosodan viimeisen kesän aikana kiivaimmillaan. Rintamajoukot kuluttivat kaikkea tarvitsemaansa materiaalia loputtomasti ampumatarvikkeista jokapäiväiseen taloushuoltoon asti. Niiden riittäminen oli rintamajoukoille tärkeintä, mikä puolestaan asetti kuljetuskalustolle omat vaatimuksensa. Siksi idän suuntaan ajavat, raskaasti lastatut tavarajunat kulkivat ensisijaisina, länsisuuntaan mentiin sitten kun radoilla oli tilaa. Niin myöskin haavoittuneita kuljettavat junat ja ne muutamat matkustajajunat joita silloin kulki.

Juna, jonka vaunuihin meidät lastattiin, lähti juhannusaamun kuluessa ajamaan kohti länttä. Kukaan ei tiennyt mihin mennään ja mille radalle tulemme kääntymään. Tavaravaunun ovet olivat ajon aikana kiinni eikä niistä nähnyt radan varren maisemia, mutta katon rajassa olevat luukut olivat auki joista tuli valoa sisälle. Matkan kestäessä pysähdyttiin usein jonkin aseman sivuraiteelle odottamaan ohittavan junan menoa ja radan vapautumista matkan jatkamiselle. Pysähdysten aikana vaunun ovi vedettiin ulkopuolelta auki ja lääkintämies nousi vesiastiansa kanssa vaunuun ja antoi janoisten juoda. Samalla hän tarkkaili miesten vointia, vaikka ei pystynytkään mitään hoitoa antamaan. Vaikka junakuljetus Suojärveltä Kontiolahden asemalle veikin aikaa jonkin verran toista vuorokautta, en muista meidän saaneen ruokaa matkan aikana.

Lepoajat olivat edellisten vuorokausien aikoina jääneet kovin vähiin: Juhannuksen edellä tapahtunut irroittautuminen asemasodan aikaisesta etulinjasta ja peräytyminen vihollista viivytäten järvikapeikon yli pääpuolustuslinjalle, sekä vuorokauden kestävä taistelu siinä ei lepoaikoja jättänyt. Juhannusaattoon edeltävän yön kestänyt rintaman selustaan päässeeseen vihollispartion pysäyttäminen ja motittaminen, sekä aattopäivän vastaiskuun valmistautuminen josta on kerrotutkin. Siksi nyt paareilla maaten uni voittaa junan huminan ja kolkkeen. Se ei kuitenkaan tuo lepoa ja rentoutumista menneistä tapahtumista uupuneelle miehelle: Jokainen junan pyörän kolahdus tuntuu unen läpi kuultuna kranaatin räjähdykseltä joita tulee jatkuvasti ilman taukoa ja

joilta ei ole mahdollisuutta minnekään suojautua. Jokaisesta niistä lähtenyt sirpale osuu jalkaani ja aiheuttaa unihorroksen läpi tuntuvaan viiltävän kivuntunteen. Tajunnan pohjalla pyörii kysymys: miksi tämä ei jo lopu kun kaikki miehet haavoittuvat sirpaleista ja miten tämä tulee päättymään?

Toisena juhannuspäivänä ennen puoltapäivää junamme pysähtyy Joensuun asemalle. Haavoittuneita paareineen aletaan nostella asemalaiturille, mihin ne asetetaan vierekkäin riviin odottamaan kuljetusta sairaalaan. Paarien rivi ulottuu koko asemalaiturin pituudelle, jossa aurinkoisena juhlapäivänä kävelyllä olevat naiset katselevat haavoittuneita kuin tuttaviaan etsien. Silloin en täysin ymmärtänyt miksi monet heistä itkivät.

Makasin paareilla miltei asemarakennuksen edessä odottamassa vuoroani kuorma-autokuljetukseen, joka vei kuormansa toisensa jälkeen Kontioniemen parantolaan josta osa oli sotavammasairaalana. Vaikka ylemmäksi tuettu jalkani siteineen ja osa housuistanikin olivat veren tahraamat, jonka monet katselijat näyttivät huomaavan, tunsin oloni rauhalliseksi. Lähes kaksi vuorokautta kestänyt matka Maaselästä tänne oli vihdoinkin päättynyt. Se oli ollut rankka kokemus kaikkine vaiheineen ilman kipulääkkeiden tuomaa apua. Se oli saatu kuitenkin tehdä ilman viholliskoneiden häirintää. Sota kaikkine kokemuksineen ja vaiheineen, joista sen viimeisen vuorokauden tapahtumat ovat ikimuistettavat, on kohdaltani lopullisesti ohi. Kun pääsemme vielä sairaalaan, koskutkin varmaan helpottavat.

Kun sairaalan apumiehet olivat kantaneet meidät, kunkin vuorollaan sisälle eteisaulaan ja käytäville, ottivat lääkintälotat jokaisen perusteelliseen pesuun. Se olikin aiheellista: Kranaattien räjähdysten nostamat mutaryöpyt yhdessä veden kanssa olivat tarttuneet niin vaatteisiin kuin ihollekin ja kuivuessaan kovettuneet niihin kovaksi kerrokseksi. Lisäksi jalastani vuotanut veri oli punannut ihoa ja vaatteita. Kylvettäjäillä oli saapuneissa haavoittuneissa tosi kova työ ennen kuin heidät voitiin siirtää vuoteisiin.

Muistan, miten hyvältä tuntui päästä lämpimään kylpyyn ja tuntea pesijöiden käsittely ja

huolenpito vastakohtana rintaman armottomille olosuhteille. Se rauhoitti mielen ja laukaisi nähtävästi patoutuneen jännitystilän, kun vuoteelle päästyäni vaivuin heti uneen jaksamatta huomioida ympäristöäni. Huoneessa jonne lotat miehen kantoivat, oli 3–4 sänkyä joista sain ikkunan lähellä olevan vuoteen. Istumaan nousten siitä oli hyvä näköala läheiselle Höytiäisen lahdelta. Siitä saattoi hyvin nähdä saksalaisten kuljetuskoneiden laskeutumisen järvelle, niiden tuodessa pahimmin haavoittuneitaan tänne hoidettaviksi. Sairaalasta oli ennen tuloamme siirretty nähtävästi ainakin osa hoidokeista sisämaan sotavammassairaaloihin, kun tiloja riitti jokaiselle saapumiserän miehelle.

Pian saattoi huomata miten vähän täällä oli hoitohenkilökuntaa hoidettavien määrään nähden. Kaikilla näytti olevan kiire ja hoitotyöt oli vähennettävä kaikkein välttämättömimpään. Sen jouduimme jokainen kohdaltamme kokemaan. Jalkani oli kenttäsairaalassa kipsattu kuljetusta varten lyhyeen, varpaista polven alapuolelle ulottuvaan kipsiin. Se jouduttiin kuitenkin matkan aikana avaamaan ja sitomaan väliaikaisesti, niin kuin olen kertonutkin. Kontioniemessä sitä ei aluksi avattu eikä haavoja muutenkaan voitu puhdistaa vaikka niitä peittäviin siteisiin vieläkin vuoti verta. – Kranaatin sirpale oli mennyt kantapään yläpuolelta kantajännettä vioittaen nilkkanivelen läpi ja tullut ulos nivelen ulkosyrjässä olevan nivelluun etupuolelta. Se oli repäissyt luun kokonaan pois ja samalla aiheuttanut sääri- ja pohjeluun murtumat nivelen yläpuolelle. Pohjelihakseen oli lisäksi mennyt pieniä sirpaleita, mutta ne olivat jääneet lähelle ihoa. Nilkkanivelen seutu oli siten pahoin vioittunut. Jonkin ajan kuluttua hoitamattomat haavat tulehtuivat ja aiheuttivat kumeilua. Vihdoinkin oli pakko aloittaa hoitotoimenpiteet.

Nyt kipsi poistettiin ja tilalle laitettiin pahvinen saapaslasta. Kun päivittäin mätiviä haavoja puhdistettiin, nostettiin jalkaa isosta varpaasta pitäen ylös lastasta. Jokainen voi arvata miten kovia kipuja tällainen käsittely murtuneessa jäsenessä aiheuttaa. Sanoinkin kerran hoitajalle että ellei muunlaista hoitotoimenpidettä ole käytettävissä, niin annetaan jalan olla lastassaan, ei tällaista käsittelyä kukaan jatkuvasti kestä. Sitten otteet vähän muuttuivat. Kun jalkani entisestään tulehtui ja turvotus lisääntyi, lääkäri ehdotti

kierroksella ollessaan amputointia "kun se paranisi siten nopeammin." En tietenkään siihen suostunut kun hoitajan mukaan siinä ei ollut kuolion vaaraakaan.

Sopeutuminen vuosia jatkuneen rintamavaiheen jälkeen vuodepotilaan osaan toi omat vaikeutensa. Pahinta olivat tietenkin jalassa tuntuvat kivut, joihin ei ollut tarpeeksi hyvin tehoavia lääkkeitä. Ne valvottivat yölläkin, jonka lisäksi vielä vioittunut kantajänne uneen vaipuessa useinkin refleksin tapaan nykäisi aiheuttaen vihlovaa kipua. Tätä jatkui useiden kuukausien ajan. Helppoa ei ollut myöskään jatkuva vuoteessa oleminenkaan. Kainalosauvoja ei sairaalassa ollut riittävästi, enkä pystynyt jalkaani paljonkaan pitämään alaspäin siitä aiheutuvan voimakkaan säryn vuoksi. Vielä on mainittava öisin toistuvat painajaisunet, jotka varsinkin sairaalakierroksen alkuaikoina olivat voimakkaimmillaan. Niissä toistuivat rintaman tapahtumat voimakkaimmillaan joilta ei pystynyt mitenkään suojautumaan. Useimmin nähtyjä olivat tilanteet, joissa vihollinen pääsi mitä erilaisimmin tavoin yllättämään ja työntymään miltei kasvojen eteen. Unikuvat olivat niin voimakkaita että vaatteet olivat herätessä hiestä märkinä. Niitä jatkui useiden vuosien ajan vielä siviiliin pääsyn jälkeenkin.

Kontioniemessä ehdimme olla noin kahden viikon ajan kun siirtokuljetus oli edessä. Miehet lastattiin paareille ja kannettiin kuorma-autojen lavoille. Joensuun asemalla odotti matkustajavaunuista koottu sairasjuna, johon meidät lastattiin. Junan vaunujen köysikoukkuihin kiinnityksessä paareissa matkustaminen oli miellyttävämpää kuin vähän aikaisemmin tavaravaunujen lattialla. Junamatkan päämäärä ei ollut kenenkään tiedossa. Sen vuoksi seurattiin mielenkiinnolla mille radalle Pieksämäen asemalta käännyttiin. Kulkusuunta osoitti kohti Kuopiota, jonka radan tuntumassa heinänteko oli yleisesti käynnissä. Matka jatkui yhä pohjoisemmaksi ja päättyi monien pysähdysten jälkeen seuraavan päivän iltapuolella Oulun asemalle.

Kertomus jatkuu seuraavassa numerossa.

Sumiaisten Korhosia

**Heikki Korhonen
(vanhempi)**

**Teksti Marjatta Korhonen, Vantaa
Kuvat Inkeri Salonharju, Helsinki**

Heikki (Henrik) Korhonen syntyi kuudenneksi Jaakko Korhosen ja Eeva Laitisen kymmenestä lapsesta. Heikki Korhonen perusti perheensä ja toteutti elämäntyönsä maanviljelijänä Sumiaisissa ja toimimalla kunnan luottamustehtävissä. Hän jatkaa aiemmin esiteltyjen sisarustensa sarjaa.

Heikki Korhonen syntyi 15.5.1857 Korholassa, Rautalammin Kärkkäälässä ja kuoli 9.11.1938 Sumiaisten Rajalassa. Hänet vihittiin 30.10.1881 Jurvommäen talon emäntä, leskivaimo Anna Klara Häyrisen kanssa, vaimon toiseen avioliittoon. Anna Klara os. Häyrinen oli syntynyt 3.8.1846 Rautalammin Tankosen talossa ja kuoli 3.8.1937 Rajalassa 91-vuotiaana.

Heikin synnyinkodissa Korholassa oli suuri perhe ja tilaa jäi asumaan pojista toiseksi vanhin Eero. Vanhemmat olivat ajatelleet Heikille räätälin ammattia, hänellä oli jo oppipaikka Hankasalmella. Räätälin hommat eivät Heikkiä kuitenkaan kiinnostaneet, ja hän lähti kisällipaikasta paljoa puhumatta. Historia onkin osoittanut, että hänen tehtävänsä olivat toisaalla. Hän oli tottunut maanviljelystöihin ja tunsu ne omikseen. Myös yhteiskunnalliset asiat kiinnostivat Heikkiä ja hän antoi merkittävän panoksen uuden kotikuntansa luottamustehtävissä.

Heikki Korhonen oli tavannut tulevan vaimonsa Anna Klara Hytösen vieraillessaan Konneveden Matoniemessä. Anna Klara oli kyläilemässä siellä sisarensa Marian luona, joka oli avioitunut Matoniemen Johannes Samulinpoika Hintikan kanssa. Avioliiton solmittuaan Heikki Korhonen ”meni puuskaksi” Jurvonmäkeen, eli avioituessaan muutti Heikki Hytösen perikunnan taloon. Heikki ja Anna Klara asuivat jonkun aikaa Jurvonmäen tilalla, missä heille syntyi poika, joka sai nimekseen Heikki hankin. Heikki-pojan ollessa kaksivuotias, ostivat vanhemmat Ala-Rajalan tilan Sumiaisten Saarikkaan kylästä, vain viiden kilometrin päässä Jurvonmäestä. Pian Ala-Rajalan

**Heikki Korhonen ja Anna Klara
Rajalan pihalla vuonna 1932**

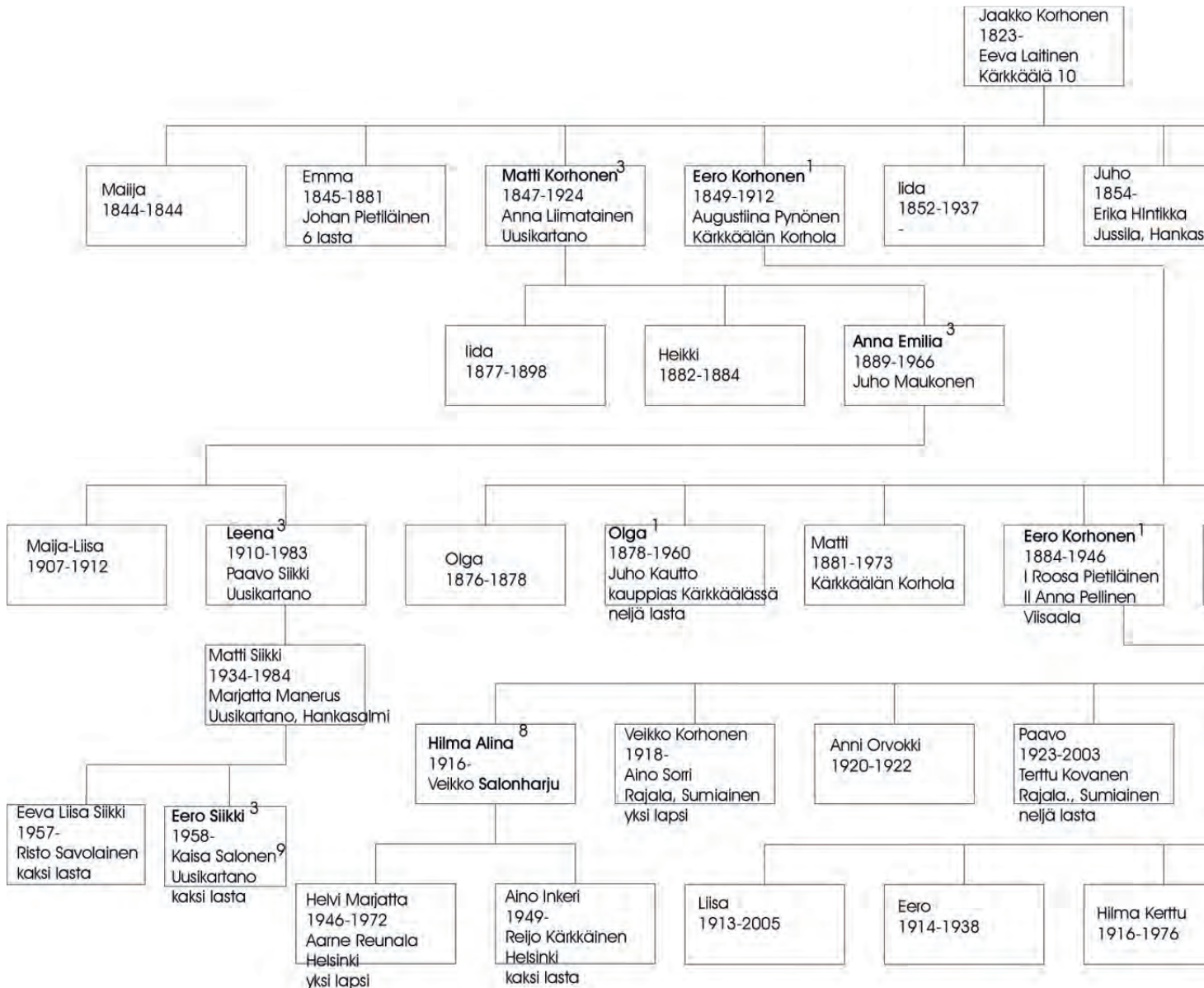
tilaa laajennettiin, ostamalla ja liittämällä tilaan Ylä-Rajala, joka sijaitsi vastapäätä tien toisella puolen. Ylä-Rajalassa oli pieni päärakennus ja aitta, sekä peltoa 25 hehtaaria. Anna Klaran avioliitosta Heikki Hytösen kanssa oli viisi lasta, joista nuorin muutti mukana Rajalaan, mutta muut lapset ja Anna Klaran veli jäivät asumaan Jyrvonmäkeen. Myös Heikin sisar Eva Emelia ja hänen miehensä Kalle Hytönen asuivat Jurvonmäessä ennen oman tilan hankintaa Konneveden Pukaralta.

Luottamusmies ja aikaansaava isäntä

Heikki Korhonen aloitti pian Sumiaisiin muutettuaan uuden kotikunnan luottamustehtävissä ja

Vanhan Rautalammin Korhosten suku

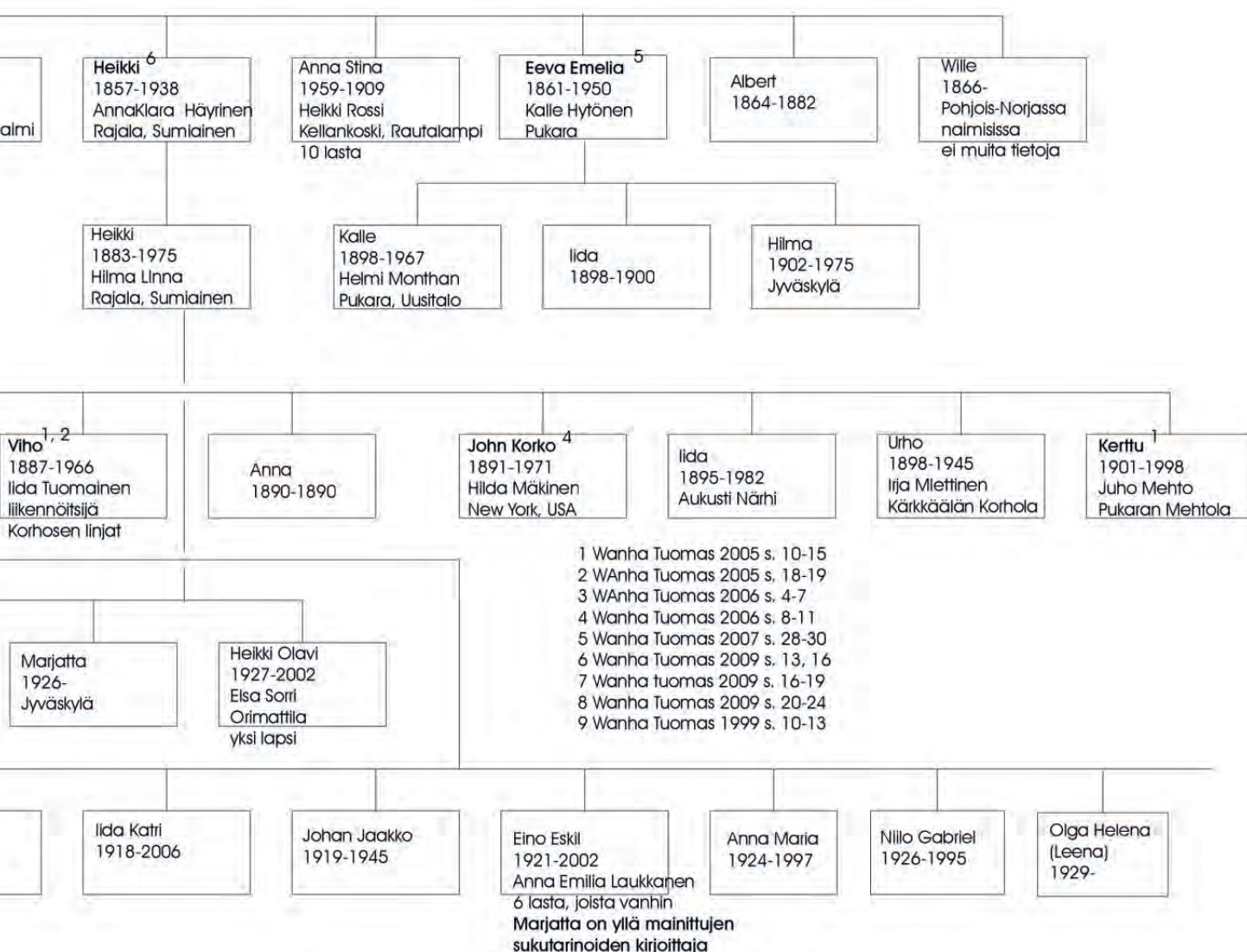
Liittyy Wanhassa Tuomaassa vuonna 1995 (3. vs)

Sukupuuhan ovat toimittaneet aineistoa Inkeri Salonharju, Marjatta Korhonen ja Kaisa Siikki. Tietoja on täydennetty Marjatta Korhosen Kärkkäälän Korhosia käsitelleistä artikkeleista.

Upuuta: Kärkkäälän Korhosia

...k s. 13) olleeseen sukupuuhan ja täydentää sitä.

jatkoi niissä vuosikymmeniä. Hän toimi Sumiaisten kuntaesimiehenä vuosien ajan ja oli arvostettu ja kunnioitettu yli puoluerajojen. Hän oli kunnallislautakunnan puheenjohtaja vuosina 1890–95 ja 1917–18 (Sumiaisten historiikki, tilastosivut). Heikki oli myös arvostettu kirjemies, ja yksi kunnan ensimmäisistä tilintarkastajista 16 vuoden ajan (sivu 8). Heikki toimi myös pitkään kihlakunnanoikeuden lautamiehenä ja ajoi paikkakuntalaisten lakiasioita.

Heikki Korhonen oli mukava mies, vahva ja terve elämänsä loppuun asti. Hän oli pienehkö, temperamenttinen ja solakka, oikea teräsvaari, joka oli tottunut raskaaseen ruumiilliseen työhön, ja teki maatalan työt rivakasti. Heikki ei tarvinnut myöskään paljon unta, vaan nousi varhain aamulla. Hänet tavattiin useasti istuskelemasta kyläkaupan rappusilta aamulla odottelemassa kauppiaan heräämistä jo kello neljän maissa. Naapurin tytär, Niittymaan Elsa, on kertonut, että Heikki oli kesäisin hyvin aikaisin pellolla töissä ja oli kerennyt leikata vähintään yhden kuhilaan ruista ennen kuin hän ennätti tansseista kotiin.

Matkoja ja sattumuksia

Ennen kuin autot yleistyivät, Heikki pyöräili Tankolammilta sukulaisiin Viisaalaan, sitten syntymäkotiinsa Korholaan ja lopuksi vielä Hankasalmen kirkolle serkkunsa Vilho Korhosen luokse. Hän saattoi joskus yöpyä Korholassa, jos matka suuntautui pitemmälle.

Espanjankuumeen aikana Heikki ja Anna Klara saivat pahan keuhkokuumeen. Heikille tuli nestettä keuhkopussiin ja hänet vietiin Jyväskylän yleiseen sairaalaan vossikan rattailla. Tauti saatiin parantumaan leikkauksella ja Heikki eli vielä sen jälkeen vuosikymmeniä. Anna Klara toipui taudistaan kotikonstein. Siihen aikaan keuhko-kuumetta hoidettiin pelkästään kylmillä kääreillä.

Kerran matkalla kirkonkylään hevonen pillastui niin että rattaat kaatuivat. Anna Klara loukkaantui tässä onnettomuudessa niin pahoin, että ei sen jälkeen pystynyt enää paljoa liikkumaan. Hän oli vuosikausia miltei sänkypotilas, mutta hänen miehensä varmisti päivittäin, että häntä hoidettiin hyvin. Myös Heikki-vaari itse osallistui vaimonsa hoitoon loppuun asti. Anna Klara kuoli kotona Rajalassa 1937 ollessaan 91-vuotias. Heikki Korhonen oli vaimoan 11 vuotta

nuorempi ja kuoli kotona 1938, vuoden päästä vaimonsa jälkeen. Rajalan tila siirtyi ainoalle pojalle Heikille, joka jatkoi isänsä jalanjälkiä niin tilanhoidossa kuin kunnan luottamustehtävissä.

Heikki Korhonen (nuorempi)

Heikki Korhonen (nuorempi) oli maanviljelijä ja arvostettu kunnan luottamusmies Sumiaisten Saarikkaan kylästä, missä hän asui koko elämänsä. Hän oli myös pitkäaikainen kihlakunnan oikeuden lautamies saaden herastuomarin arvon. Kotioloissa Heikki oli ahkera kalamies.

Heikki Korhonen syntyi Anna Klaara Häyrisen ja Heikki Korhosen ainoaksi pojaksi Sumiaisten Jurvonmäen tilalla 5.10.1883 ja kuoli 7.4.1975 Sumiaisten Rajalassa 91-vuotiaana. Heikin lapsuuden perheeseen kuului myös viisi sisarusta hänen äitinsä Anna Klaaran edellisestä avioliitosta Heikki Hytösen kanssa. Heikin ollessa 2-vuotias ostivat vanhemmat Rajalan tilan Sumiaisten Saarikkaalta, vain neljän kilometrin päästä Heikin synnyinkodista, ja perhe muutti asumaan sinne. Jurvonmäen tilaa jäivät asumaan vanhemmat sisarukset ja Anna Klaaran veli.

Heikki kävi kiertokoulua ja kansakoulua, ja

lisäoppia hän sai isältään, joka oli pitkäaikainen kunnan kirjanpitäjä ja luottamushenkilö. Heikki oli itsekin hyväoppinen, ja niinpä kirjalliset taidot, samoin kuin innostus yhteiskunnallisiin asioihin siirtyivät isältä pojalle.

Heikin jalka oli vammautunut nuorella iällä maatoissa, eikä se koskaan parantunut täysin. Tilan työt saivatkin sitten jäädä muiden hoidettaviksi, ja Heikki pani tarmonsä tilan talouden ja luottamustoimien hoitamiseen. Vaikka luottamustoimista ei siihen aikaan maksettu palkkaa eikä muitakaan korvauksia, hoiti Heikki niitä ahkerasti vuosikymmeniä melkein koko-päivätoimisesti.

Perheen perustaminen ja elämä Rajalassa

Heikki avioitui 27.12.1914 Sumiaisissa Hilma Johanna Heikinr. Linnan kanssa ja nuoripari asettui kotitalalle yhdessä Heikin vanhempien kanssa. Hilma oli syntynyt 14.3.1885 Saarijärvellä Linnan kylässä, mistä perhe oli muuttanut Rajalan naapuriin, Sumiaisten Väikkälään. Ennen avioitumistaan Hilma oli toiminut karjakkona ja sisäkkönä Laukaan suurtiloilla, missä oli saanut oppia nykyaikaisen maatalan töissä.

Heikki oli ihastunut Hilmaan jo vuosia ennen avioitumista, mutta joutui odottamaan, kun Hilma halusi saada lisäoppia ennen nuorikoksi tuloaan. Hänestä kehittyikin niin hyvä leipoja, että pitäjän naimaikäiset nuoret miehet arvioivat, että hänestä kannattaisi ottaa vaimo jo hyvän leivän takia.

Hilman ja Heikin perheeseen syntyi kuusi lasta, esikoinen Hilma Alina 1916, Veikko Eerikki 1918, Anni Orvokki 1920, Paavo 1923, Marjatta 1926, ja nuorimpana Heikki Olavi 1929. Lapset varttuivat ja ryhtyivät auttamaan tilan töissä. Myös Heikin isä, Heikki vanhempi oli hyväkuntoinen vanhalle iälle asti ja joutuksa työmies. Lisäksi tilalla oli palkattua työväkeä, pitkäaikaisimpana Ville Kolari, joka oli tullut taloon töihin jo nuorena ja jatkoi Rajalassa kuolemaansa saakka, yli neljäkymmentä vuotta. Oltiin omavaraisia viljan ja karjan tuotannossa, ja elintarvikkeita – maitoa, voita ja leipää – myytiin kauppoihin Suolahteen. Tilan metsistä korjattiin ja myytiin puutavaraa.

Heikki oli hyvä seuramies ja Rajalassa kävi paljon vieraita. Naisväki joutui lähtemään navettaan jo aamuvarkaisella, sitten laittamaan kolme aterialla päivässä ja vielä kahvittamaan ja tarjoilemaan ruokaa vieraille, jotka istuivat isännän

kanssa vierashuoneessa. Kesävieraita tuli perhekunnittain viikkokausiksi, ja aikuiset osallistuivat talon heinä- ja muihin ulkotöihin. Talvi-iltaisin tehtiin puhdetöitä. Naiset kutoivat kankaita ja miehet veistivät rekiä ja pienempiä tarvekaluja. Heikki oli taitava tekemään tuohitöitä, virsuja ja kontteja, joita hän teki vielä vanhanakin.

Liiketoimintaa Heikki kokeili yhdessä Laukaassa asuneen serkkunsa, kauppias Eino Häyrysen kanssa. Äijälään perustettiin talouskauppa ja Jyväskylässä oltiin osakkaina kangaskaupassa ilman suurempaa taloudellista menestystä. Sumiaisissa Heikki riitaantui Osuuskassan johtajan kanssa, ja näin hän tuli perustaneeksi sinne Säästöpankin, jonka isännistössä sitten toimi vuosikymmeniä.

Erikoinen toimi Heikillä oli osallistuminen vankien kuljetukseen Konginkankaalla pidetyille käreille. Vangit tuotiin Rajalaan, missä heitä oli tarkoitus säilyttää lukittavassa sellissä käreiden alkamiseen saakka, ja sitten kuljettaa paikalle. Rajalassa ei vankeja kuitenkaan koskaan pidetty telkien takana, vaan he saivat liikkua vapaasta ja ruokailla samassa pöydässä talonväen kanssa. Vangit myös tekivät pieniä puhdetöitä, kerrankin kolme viikkoa odottanut vanki hakkasi pitkän pinon halkoja. Vaikka kuljetustointa jatkui kolme vuotta, ei yhtään vankia karannut, eikä muitakaan vaaratilanteita sattunut, mikä lienee ollut vain hyvää onnea.

Kunnan luottamustehtävissä kului vuosia

Heikki Korhonen oli Sumiaisten kunnassa eri luottamustoimissa yli 30 vuoden ajan (historiikki, sivu 23). Kunnallislain muutoksen jälkeen 1917 perustetussa ensimmäisessä elintarvikelautakunnassa (sivu 19) hän oli puheenjohtajana. Elintarvikelautakunta oli viisijäseninen. Lautakunnan tärkeimpänä tehtävänä oli tietenkin viljan ja muiden välttämättömien elintarvikkeiden, kuten sokerin ja voin hankkiminen kuntalaisille yleisen puutteen aikana. Ilmeisesti lautakunnan työ oli vallinneissa olosuhteissa erittäin vaikeata ja tilanne paheni yhä vapaus-kansalaissodan kärjistämien poliittisten tekijöiden vaikutuksesta.

Tuon ajan oloista kertoo jotain kuntakokouksen pää-tös 11.2.1918 elintarvikelautakunnan esityksestä, että viljantuottajien on luovutettava kaikki syöttökaura yleiseen kulu-tukseen,

paitsi eläimille – he-vosille, lehmille ja sioille – sai jättää 50 kiloa päättä kohden. Samalla päätettiin, että “jo-kaisen maanomistajan on annettava kiskoa petäjiä leivän jatkoksi etupäässä alustalaisille itsensä osoittamia puita. Elin-tarvikelautakunta opastaa sitten hätäleivän valmistuksessa”.

Rajalassakin maisteltiin pet-tuleipää, mutta onneksi ruokaa riitti omiksi tarpeiksi ja usein muille annettavaksi ja myytäväksi.

Heikki toimi myöhemmin asutuslautakunnassa (aiemmin tilattoman väestön lainarahasto) 22 vuoden ajan. Asutuslautakunta muodostettiin vuonna 1920. Sille siirtyivät tilattoman väestön lainarahaston tehtävät ja vuonna 1934 siihen yhdistettiin vuokralautakunta. Heikki oli kunnallislautakunnan varapuheenjohtaja 1917–18 ja kunnanvaltuuston varapuheenjohtaja 1927–30 ja 1934. Kunnanhallituksen puheenjohtajana hän toimi vuosina 1935–37 ja kunnanvaltuuston puheenjohtaja 1938–45.

Hän toimi myös kihlakunnan oikeuden lautamiehenä käräjillä Konginkankaalla vuosi-ausia ja maanjako-oikeuden jäsenenä neljännesvuosisadan ajan. Kun hän tuli käräjiltä, istui tuvassa paljon miehiä, joita hän neuvoi ja avusti heidän tarvitessaan laillista apua. Heikki oli holhouslautakunnassa 18 vuotta (tilastosivut) ja toimitti lastenvalvojan tehtävää, missä joutui hoitamaan isättömien lasten toimeentuloasioita, eläkkeitä ym. Heikki Korhoselle myönnettiin herastuomarin arvo hänen jäädessään eläkkeelle kunnallisista tehtävistä.

Sumiaisten kunnan historiikissa 1868 - 1968 Matti Soukka kirjoittaa huomattavasta kunnanmiehestä maanviljelijä, herastuomari Heikki Kor-

Heikki ja Hilma Korhonen Rajalan pihalla vuonna 1919. toimikunnissa Isän sylissä Alina ja äidin sylissä Veikko. , ennen kaikkea

hosesta näin: ”Hän kuului valtuustoon 31 vuoden ajan ja toimi siinä puheenjohtajana 8 vuotta. Hän oli jonkin aikaa myös kunnallislautakunnan puheenjohtajana sekä asutuslautakunnassa 22 vuotta ynnä monissa lauta- ja

kihlakunnan oikeuden lautamiehenä ja maanjako-oikeuden kunnallisena jäsenenä neljännesvuosisadan ajan. Hän oli myös vuosikymmenet niin hyvin kunnan kuin pitäjäläistenkin paljon käyttämä ja taitava asianajaja sekä kirjemies.”

Sulo Nieminen oli samaan aikaan Sumiaisten kunnansihteerinä. Kunnan tehtäviä hoidettiin yleensä lauantaisin ja monena talvena miehet olivat palelleet kunnantuvassa, talo kun oli hatara, eikä siinä ollut juuri lämmitystäkään.

Kansalaissodan vuodet

Heikki oli vaikutusvaltainen ja rauhantahtoinen mies. Kansalaissodan vuosien 1917–18 ajalta on säilynyt muistissa seuraava tapahtuma. Sumiaisissa kiertävänä hierojana toiminut Ebba Halttunen oli Rajalassa käydessään itkien kertonut, että valkoiset olivat ottaneet kiinni hänen poikansa Emil Halttusen, joka oli töissä Kotkan sokeritehtaalla. Poika oli viety vangittuna Lahteen ja odotti siellä tappotuomiota. Siitä paikasta Heikki Korhonen kirjoitti kirjeen valkoisten toimistoon pyytäen vapauttamaan pojan, ja niin tämä kirje pelasti Emelin hengen yhdessä Kotkan sokeritehtaan tekemän vapauttamisanomuksen kanssa. Emil Halttunen oli vapauduttuaan koko kesän Rajalassa töissä ja usein myöhemminkin.

Sumiaisten kirkonkylän koululla oli järjestetty rauhankokouksen nimellä tapaaminen eri puolueille saman kapinan aikana. Tilaisuudesta oli kiirinyt tieto Suolahden esikuntaan, josta tultiin selvittämään, mistä kokouksessa oli kyse. Kun tarkastajat tulivat paikalle, pelästyivät jotkut kokoukseen osallistuneet niin, että pakenivat paikalta hyppäämällä ulos ikkunasta. Tarkastajat tiedustelivat kokouksen järjestäjää, jolloin Heikki Korhonen ilmoittautui vastuuhenkilöksi ja kertoi että kyseessä oli rauhankokous. Tarkoituksena oli varmistaa, että kuntalaiset eivät ryhtyisi keskenään taisteluihin puoluekannasta huolimatta. Niin sitten kävikin, että Sumiaisissa vältyttiin levottomuuksilta eikä veritekoja tarvittu. Jalkavamman vuoksi Heikin ei tarvinnut osallistua myöskään myömpiin sotiin, vaan hän palveli kotijoukoissa.

Elämän ehtoo

Kun Heikki iän karttuessa vapautui maatilan vastuista, jatkoivat pojista Veikko ja Paavo yhdessä Rajalan tilan viljelemistä ja Veikon kuoleman jälkeen 1979 isännyys siirtyi Paavolle. Marjatta muutti Jyväskylään, Olavi Orimattilaan ja Alina ensin Jyväskylään ja myöhemmin Helsinkiin. Anni Orvokki kuoli jo varhain kaksivuotiaana.

Heikki luki paljon kirjallisuutta, kirjoitti kirjeitä ja kalasti. Mika Waltarin kirjallisuus ja Raamattu olivat hänen lempilukemistaan. Sanomalehti Keskisuomalaisista Heikki tutki päivittäin keinutuolissa ikkunan äärellä, ja jos lapsenlapset varjostivat valoa, kysyi hän tuikeasti, ”Oliko isäsi lasimestari?” Kirjeitä Heikki nakutteli Remington-kirjoituskoneellaan ja postiauto kiidatti ne vastaanottajille. Sunnuntaiaamuisin kuunneltiin radiosta jumalanpalvelus Heikin johdolla lapsiakaan säästämättä. Niinpä nuorimpien kannattikin jättää viikonloppuna aamiainen väliin, jotta säästyisi pitkästyttävältä aamupäivän istunnolta.

Kalastus oli Heikin lempipuhua. Usein kalakaverina oli Laukaan karismaattinen kunnanlääkäri Rikhard Sotamaa. Verkoilla, rysillä ja katiskoilla kalastettiin Sumiaisjärvellä ja muilla lähiseudun järvillä kesät talvet. Kalansaaliit olivat joskus runsaitakin, ja silloin koko talon naisväki ja lapset istuivat pihakuusen juurella perkaamassa kaloja aamuvarhaiselta puolilta päivin. Myös verkkojen kutominen ja korjaus olivat Heikin

puhdetöitä talvisin.

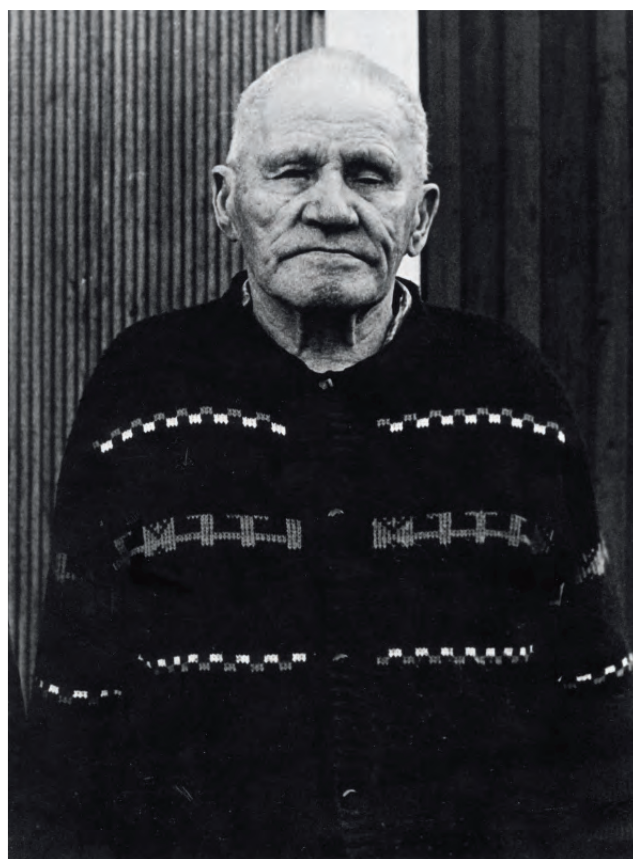
Heikki oli vaikutusvaltainen ja arvostettu henkilö, joka teki merkittävän elämäntyön kunnan ja muissa luottamustehtävissä. Puoliso Hilma kuoli 72-vuotiaana 1957 kotona Rajalassa, ja Heikki eli sen jälkeen vireänä vielä pari vuosikymmentä. Rajalan tilalla jatkui elämä monen sukupolven suurperheenä aina 1970-luvulle saakka. Nykyisin Paavon poika Heikki Antero Korhonen on Rajalan tilan isäntä. Hän on modernisoinut ja automatisoinut tilan EU-aikaan, ja jatkaa edellisten sukupolvien Heikkien jalanjalkia kunnan ja eri järjestöjen luottamustehtävissä.

Lähteet:

Matti Soukka: Sumiaisten kunnan historiikki vuosilta 1868–1968

Alina Salonharjun haastattelu

Haastateltu Alina Salonharju ovat nuoremman Heikki Korhosen tytär.

Alinan tarina

Marjatta Korhonen
Inkeri Salonharju

Hilma Alina Salonharju os. Korhonen

Kouluaajan muistoja

Vaikka Alina Salonharjulla oli syntyessään kohtalokkaat hetket, ikää on kertynyt jo reippaasti yli 90 vuotta. Hänen elämänsä aikana on Suomessa ja koko maailmassa tapahtunut valtava muutos lähes täydellisestä luontaistaloudesta moderniksi tietoyhteiskunnaksi. Tietokoneista puheen ollen Alina on sitä mieltä, että hän ei aio enää sellaista hankkia: ”Surffailut on surffailtu.” Sen sanottuaan hän väläyttää pienen hymyn.

Alina Salonharju syntyi 22.4.1916 Sumiaisten Rajalassa vanhempiensa Heikki Korhosen ja Hilma Linnan ensimmäiseksi lapseksi. Alinan syntymä oli dramaattinen tapahtuma. Kätilö haettiin naapurikunnasta Konnevedeltä, ja saavuttuaan hän totesi, että nyt ei selvitä ilman lääkärin apua. Puhelimitse saatiin yhteys Laukaan lääkäriin, joka lähti matkaan kieverikydyillä, mutta epäonneksi se eksyi ja perille päästiin vasta toisella kyydillä. Saavuttuaan monien viivytysten jälkeen lääkäri totesi, että piti valmistautua pihtisynnytykseen ja tätä varten tarvittiin kaksi riskiä henkilöä. Isä tarjoutui avuksi, mutta häntä ei kelpuutettu, vaan kätilö ja Alinan täti olivat ne riskit naiset, jotka avustivat synnytyksessä. Alina oli syntyessään kuitenkin jo sininen ja eloton, ja kätilö totesi lapsen kuolleeksi, mutta lääkäri oli eri mieltä. Hän pyysi kaksi vesiämpäriä, toisen lämmintä ja toisen kylmää. Vuorokylvyillä Alina-vauva saatiinkin elvytettyä.

Synnytyksen jälkeen Alinan äidin jalkaan tuli veritulppa ja hän joutui vuodelepoon kuudeksi viikoksi. Äidin sisar Iida, miehensä sukua Pietiläinen, tuli Äänekoskelta kolmen lapsensa kanssa auttamaan. Täti oli Rajalassa kuin kotonaan ja lähti sieltä töihinkin. Pahaksi onneksi lapset sairastivat hinkuyskää ja niin kävi, että vastasyntynyt Alinakin sai sen. Onneksi kuitenkin Alina ja äitinsä toipuivat vakavista sairauksistaan, mutta äidinmaitoa Alina ei saanut, vaan hänet ruokittiin alusta asti lehmänmaidolla.

Alina aloitti koulunkäynnin kiertokoulussa, missä hän oppi lukemaan, kirjoittamaan ja laskennon alkeet. Omaa koulua ei Sumiaisissa silloin vielä ollut, ja kansakoulun Alina aloitti 9-vuotiaana Konneveden Äijälässä, hankalan koulumatkan päässä. Seuraavana vuonna koulu jatkui Sumiaisten kirkolla Paanasen talossa. Koulumatkaa oli yhdeksän kilometriä ja se tahtui jalkaisin, talvipakkasilla tosin asuttiin viikot ”kortteerissa” kirkonkylässä. Oma koulu saatiin aikanaan Saarikkaallekin ja Alina sai käydä sitä viimeiset kouluvuotensa.

Alina oli ahkera oppilas ja innostunut koulunkäynnistä. Erityisesti laskento ja käsityöt olivat hänelle helppoja ja mieluisia. Matematiikka Alinalle opetti myös kotona isoisa Heikki, jolla oli erinomainen laskupää. Alina olisi halunnut oppikouluun, ja äitikin kannusti häntä siinä, mutta isä päätti, ettei tyttöjä kannattanut kouluttaa, kun menevät kuitenkin naimisiin. Siihen aikaan ei ollut tarjolla kouluruokaa, mutta kenkiä jaettiin varattomille lapsille. Alinalle ei ole jäänyt mieleen, että olisi ollut minkäänlaista koulukiusaamista. Koulua käytiin neljä vuotta, jonka jälkeen lapset osallistuivat ahkerasti maatilana töihin.

Kouluaikojen leikeistä Alinalle on jäänyt mieluisia muistoja. Rajalassa asui huutolaispoika Tauno Siekkinen, joka oli reipas urheilija. Hän osasi organisoida juoksu-, pituus- ja korkeus-ypykyisoja, ja niistä kaikki olivat innostuneita. Pallopelejä pelattiin myös ja järjestettiin hiihtokisoja. Suosittuja olivat myös sellaiset piiloleikit kuin ”Onko Karttu kotona” ja ”Omat nimet kirjoissa”.

Emäntäkoulun Alina aloitti 17-vuotiaana sisäoppilaitoksessa Jyväskylässä 1933. Koulu oli yksivuotinen, ja siellä opiskeltiin kolme tuntia teoriaa aamupäivisin ja iltapäivät oli käytännön työharjoittelua Mankolan maatilalla Palokassa. Käytännön työt olivat puoliksi käsitöitä ja puoliksi maatilana töitä. Ryhmät muodostuivat 5–7 tytöstä, jotka sitten vuorottelivat maatilalla niin, että yksi

Sisarukset Alina (vasemmalla) ja Marjatta Korhonen.

ryhmä oli agronomin johdolla kanalassa, toinen ryhmä karjakon kanssa navetassa, kolmas ryhmä sikalassa jne. Lisäksi kesällä oli peltotöitä. Emännän johdolla tytöt saivat vuorollaan toimia myös apuemäntinä. Koulun tilalla oli todettu tarttuvaa lehmien ”luomistautia”, ja paikkoja siivottiin tarkkaan. Navetta pestiin aamuin illoin – vieläpä lattia kuivattiin räteillä. Myös jalkineet piti pestä mennessä tullen tartuntojen ehkäisemiseksi.

Koulun jälkeen Alina palasi takaisin Rajalan tilalle, missä hyödynsi uusia tietojaan ja taitojaan tilan töiden modernisoimiseksi. Patriarkaalin usean sukupolven perheyhteisö ei kuitenkaan antanut kovin suurta liikkumavaraa uudistuksiin.

Omassa taloudessaan Alina on kuitenkin aina toiminut rationaalisesti ja uusia asioita aktiivisesti omaksuen. Emäntäkoulusta on peräisin myös erinomainen ruuanlaittotaito, josta perheen lisäksi laaja ystäväpiiri on saanut nauttia vuosikymmeniä.

Alina lottana

Alina kävi Sumiaisissa lottakurssin ja oli aktiivisesti mukana lottien toiminnassa. Suojeluskunnat harjoittelivat ennen sotaa päivisin ja suojeluskunnan tilaisuuksissa ja iltamissa lotat muonittivat ja huolehtivat tarjoiluista. Iltamissa lotat pitivät ravintolaa, jonka avulla he rahoittivat

toimintaansa. Tavallisesti juhliin leivottiin 10 kilon pullataikina, yksi leipoi pullat, toinen keitti kahvit ja muut tarjoilivat ja tiskasivat. Vappuisin tehtiin simaa, jota kuljetettiin 50 litran maitotonkassa, josta sitä oli helppo myydä. Palkkaa työstä ei maksettu, vaan toiminta perustui talkooaatteelle.

Rintamalle Alina ei joutunut, vaan toimi sodan ajan kotirintamalla. Sodan jälkeen suojeluskunnat lakkautettiin ja Alinan isä Heikki Korhonen oli myymässä Sumiaisten suojeluskunnalle rakennettua taloa nuorisoseuralle.

Sota-aikana, pian pommitusten alkamisen jälkeen 1939, eräs Jyväskylässä vaaturiliikkeen omistanut rouva tuli Rajalaan pommituksia pakoon. Hän toi mukanaan liikkeensä viisi poljettavaa ompelukonetta ja työntekijät. Ompelijat asettuivat koneineen Rajalan tupaan, joka toimi heidän työtilanaan. Siellä he ompelivat valkoisia lumipukuja, housuja ja repunsuojuspuseja rintamalle melkoisen määrän. Omistajalla oli pikakone, ja hän oli erityisen aikaansaapa ompelija, hän teki viisi takkia päivässä, muut vähemmän. Ompelimon koneiden lisäksi käytössä oli Rajalan oma kone, jolla Alina ompeli repunsuojuksia. Alina on aina ollutkin varsin kätevä käsistään. Kankaat tulivat valmiiksi leikattuina ja valmiit puvut lähetettiin kirkonkylään ja sieltä edelleen rintamalle. Rajalan ompeluporukka sai kiitosta ahkerasta työstä, sillä kirkonkylällä olleet ompelijat tekivät kovin vähän lumipukuja verrattuna Rajalan ompelijoihin.

Ompelijoiden lisäksi Rajalassa oli paljon muutakin evakkoväkeä sotaa paossa, joista mainittakoon Karjalasta tulleet Huttuset, Jormalaiset, Holopaisen mummo poikansa kanssa ja Hanna Laitila. Pihanpäätupaan ja vieras-huoneisiin oli laitettu majoitustilat. Evakot tulivat vuosina 1939–40, ja osa heistä asui Rajalassa vuosia. Huttusen mummo oli yksi evakoista, joka asuttuaan jonkin aikaa sanoi, ettei haluaisi muuttaa enää muualle. Niin hän kuoli seuraavana päivänä ja hänet haudattiin Sumiaisten hautausmaalle. Jormalaisten perheeseen kuului myös heidän mummunsa, eikä hänkään elänyt kauaa. Evakkomatka oli rankka erityisesti vanhoille ihmisille.

Rajalaan jäi asumaan kymmenhenkinen Jormalaisen perhe ja he viipyivät niin kauan, että Alina ennätti avioitua 1942. Jormalaisten tytär avioitui Rajalassa asuessaan ja muutti myöhemmin Lounais-Suomeen. Muut Jormalaiset muuttivat

Pohjanmaalle ja Alina veljiensä kanssa kävi tapaamassa heitä siellä. Holopaisen mummo muutti Maalaisliiton puhujanakin toimineen poikansa avioiduttua hänen perheeseensä, mutta ei viihtynyt, ja palasi myöhemmin takaisin Rajalaan. Kampaaja Hanna Laitila oli kertonut myös, että hänen tullessaan Rajalaan kaikenlainen huoli, ahdistus ja jännitys hävisi ja hänkin palasi kyläilemään vielä vuosien ja vuosikymmenten jälkeen.

Alina muistaa, kuinka sota-aikana vietettiin paljon kihlajaisia, häitä ja hautajaisiakin, kun talossa oli niin paljon väkeä. Siirtolaiset olivat välitöntä väkeä ja heidän tuttavuuksiensa kautta talonväkikin tutustui moniin paikkakuntalaisiin, joiden kanssa ei ollut aikaisemmin oltu paljoa tekemisissä. Siirtolaisiin jäi hyvät suhteet, kaikista erottiin ystävinä, ja ystävyys-suhteet ovat säilyneet monien kanssa läpi koko elämän.

Kulkuyhteydet sota-aikana

Sota-aikana Sumiaisten kirkolle ei ollut lainkaan joukkoliikenneyhteyttä. Sumiaisiin Jyväskylästä tai Kuopiosta matkustavat jäivät linja-autosta Tankolammilla ja kävelivät sieltä kolme kilometrin matkan Rajalaan. Sieltä he saivat sitten hevoskyydin ja usein myös talon tyttävät kyyditsivät matkalaisia. Rajalassa oli silloin Tähti- ja Herttanimiset hevoset.

Erään kerran talvi-iltana kyytiä tarvitsivat paikallinen opettaja ja ruustinna. Tytöt, Alina ja Marjatta, lähtivät reellä kyytiin. Tähti-niminen hevonen mateli hitaasti kotoa kirkonkylälle päin mentäessä. Talvisessa säässä naisia rupesi paletamaan ja he ilmoittivatkin kävelevänsä loppumatkan, ja sitten käännettiin hevonen kotiin päin. Onneksi Alina ja Marjatta ennättivät kyytiin, kun hevonen lähti rivakasti laukkaamaan kotia kohti, mäet samaa vauhtia. Seuraavana päivänä pehtori Ville Kolari ihmetteli, kuka hullu oli ajanut hevosella niin lujaa, että se oli vieläkin ihan märkä. Hevonen kun oli laukatessaan hionnut niin paljon.

Iltamistakin tullessa hevonen aina tuli reipasta vauhtia kotiin, kun se oli ulkona pakkasessa värjötellyt aikansa. Hyvä onni oli kuitenkin matkassa, kun ei ollut vastaantulijoita, ja niin onnettomuuksilta vältyttiin. Jos olisi ollut toisin, matkustajat olisivat herkästi lennähtäneet hankeen, mutta hevonen olisi kyllä tullut samaa

Alinan takana sisar Marjatta ja tyttärentytär Pia

vauhtia kotiin asti matkustajien putoamisesta pittaamatta. Erityisesti Tähdellä oli semmoinen tapa, että kotoa poispäin vauhti oli mateleva, kun taas takaisin kotiin tullessa vauhtia oli liiankin kanssa.

Rajalassa oli paljon eläimiä, hevosten lisäksi oli lemmiä ja nuorta nautakarjaa, lampaita ja karitsia, sikoja ja kanoja sekä koira ja kissoja. Alina muistelee kotieläimiin liittyviä käytäntöjä näin: ”Kun lehmä viedään toiseen paikkaan, otetaan omat pehkut mukaan, niin lehmä jää rauhallisesti uuteen paikkaan. Sama pätee koiriin, jos pitää jättää uuteen paikkaan, otetaan esimerkiksi oma makuualusta mukaan. Kanat taas hautoessaan laittavat pesän aina piiloon hautomisen ajaksi ja tuovat poikaset näytille, kun ne kuoriutuvat. Emo käy hautomisen aikana välillä vain hätäisesti syömässä.”

Pehtori Ville Kolari oli pitkäaikainen apu Rajalassa ja erittäin hyvä työmies. Hän piti kaikesta huolen ja hoiti vanhemman Heikki Korhosen kanssa kaikki maatilan työt.

Avioliitto ja perhe

Alina tapasi tulevan puolisonsa Veikko Nikonpoika Salonharjun (ent. Monthan, syntyi 16.4.1914 ja kuoli 11.7.1949 Sumiaisissa) välirauhan aikana suojeluskunnan juhlissa, missä Veikko lausui runoja. Veikko oli taiteellinen luonne, joka soitti viuluakin. Varsinainen seurustelu käynnistyi ajan tavan mukaan puhe-miehen avustuksella, ja tuttavuus syveni kirjeenvaihdossa. Alina ja Veikko avioituivat 4.10.1942 ja kirjeenvaihto jatkui lähes päivittäin koko sodan ajan. Nuori pari muutti sodan päätyttyä yhteiseen kotiin Sumiaisten Syvälahteen, Lassilan tilalle, jonka Veikko oli ostanut ennen sotaa kunnalta. Talossa oli toiminut vuosia kyläkoulu, jota Veikkokin oli käynyt. Veikko Salonharju oli Alinan isän kanssa neljännet serkut Monthanien sukuhaaran kautta.

Naimisiin mentyään Alina ja Veikko viljelivät Lassilan tilaa Keiteleellä rannalla vain noin 15 kilometrin päässä Alinan syntymäkodista Rajalasta. Silloin Syvälahteen ei ollut vielä kunnollista maantietä, vain kärrytie, ja matkalla oli parikymmentä porttia. Koska hevoset ja lemmät laidunsivat metsissä, piti pellot aidata, etteivät eläimet päässeet niitä tallemaan. Kesällä liikuttui vesiteitse ja Keiteleellä kulki Toimi-laiva, joka kuljetti matkustajia ja tavaroita Äänekosken–Viitasaaren reitillä. Veikolla oli myös oma moottorivene, jolla kesäaikaan taittuivat niin kirkko- kuin kauppatietkin.

Kun ensimmäinen lapsi, Helvi Marjatta, oli syntymässä, lähdettiin Syvälahdesta moottoriveneellä Äänekosken sairaalaan. Syyskuun iltana 1946 oli jo hämärää ja Ukonsalmessa vene karahti kivelle. Siitä ei päästy monista yrityksistä huolimatta irti ja Veikko huusi apua. Laajarannan puolelta Konginkankaalta tulikin auttajia, jotka sitten tiedustelivat, mikä oli hätänä. Alina hätäisesti vastasi, että kuumetauti, sillä eiväthän auttajat pimeässä nähneet asian oikeata laitaa. Sairaalaan selviydyttiin ennen puoltayötä kun poltot olivat jo kovat, ja tyttö-vauva syntyi saman tien. Mukana ollut Veikon täti Lyydia muisteli tapausta myöhemmin sanoen, että ”meinas lapsi syntyä kuin lokinpoika kalliolle”.

Toinen tytär, Aino Inkeri, syntyi kotona Syvälahdessa vuonna 1949. Veikko Salonharju oli

sairastunut syöpään ja oli silloin jo hyvin sairas. Kun kätilö tuli kotiin, oli lapsi syntynyt Veikko-isän toimiessa kätilönä. Veikko eli vielä kolme kuukautta ja kuoli 35-vuotiaana. Hänet saatettiin heinäkuuisena sunnuntaina veneellä kirkonkylään ja haudattiin Sumiaisten hautausmaalle. Veikon kuoleman jälkeen Alina ja työtöt muuttivat Rajalaan, Alinan vanhempien ja sisarusten suurperheeseen. Lassilan tila vuokrattiin, ja sinne palattiin asumaan vasta lähes kymmenen vuoden kuluttua, kun työtöt jo kävivät kansakoulua, mutta silloinkin vain muutamaksi vuodeksi. Nykyisin Lassila toimii edelleen koko perheen loma-asuntona.

Syvälahden kyläkoulusta työtöt siirtyivät oppikouluun Jyväskylän tyttölyseoon ja koko perhe muutti Jyväskylään. Ensin asuttiin yhdessä Alinan sisaren Marjatan kanssa, mutta pian hankittiin oma asunto Viitaniemestä. Helvi siirtyi jatkamaan opintojaan Jyväskylän kauppaopistoon ja suoritti siellä merkonomitutkinnon. Hän avioitui vuonna 1967 ja muutti asumaan Helsinkiin. Inkeri kirjoitti Tyttölyseosta ylioppilaaksi ja aloitti opiskelun Helsingin yliopistossa 1970, missä suoritti filosofian maisterin tutkinnon, avioitui 1973, ja asuu Helsingissä. Alina itsekin muutti 1970-luvulla Helsinkiin, ja asuu edelleen Tehtaankadulla, mistä hankki asunnon jo 35 vuotta sitten

Alina ja lapset

Kun Alina tuli kolmanteen ikään, ei hän suinkaan eläköitynyt, vaan aloitti vielä uuden päivätyön – hän omistautui lapsille. Kasvatettuaan ensin

yksinhuoltajana kaksi tytärtä ja hoidettuaan sitten tyttären tyttärtään Piaa tämän äidin kuoltua, Alina hoiti vielä lastenlapsiaan Katria ja Lauria sekä heidän lisäksi kolmen perheen lapsia kokopäivätoimisesti.

Alinalle lastenhoito ei hänen omien sanojensa mukaan ole koskaan ollut työtä, vaan se on ollut elämää. Alina on empaattinen ja sydämellinen ihminen, jolla on pedagogisia kykyjä. Vaikka Alina ei itse päässytään oppikouluun, voi sanoa, että hän on eläkevuosinaan käynyt Helsingin ranskalais-suomalaisen koulun seitsemän kertaa myötäeläen omien lastenlastensa ja ystävä-perheiden lasten kanssa. Alinan hoitolapset ovat nyt jo kaikki aikuisia, joilla on omat perheensä, mutta he muistavat Alinaa, jolla on edelleen ystäviä vauvasta vaariin. Alinan kokemusten mukaan omia lapsia hoitaessa käytetään tunteita ja vieraiden lasten hoitamisessa järkeä.

Vielä 93-vuotiaana Alina on järkevä ja joustava henkilö, joka on elämäänsä tyytyväinen ja sopeutuva. Elämän suuret koettelemukset eivät ole häntä lannistanee, vaan hän jaksaa edelleen olla kiitollinen, ja katsoa luottavaisesti tulevaisuuteen uusien sukupolvien myötä.

Lähteet:

Alina Salonharjun haastattelu mm. 11.2.2007 ja 8.1.2008

Laukaan Mannilan Monthanit, 9. sukukirja, koonnut ja toimittanut Jaakko Hirvonen

Iisakin runo*

Hiljaapa laulaa lapsellensa,
hiljaapa tuutii armastaan
tuo hellä äiti, – rinnoillensa
myös hiljaa kullaa kohottaa.

Kun köyhyys kumppanina hällä
on holhoessa lapsiaan,
ja miehensä ain' toisen työllä
-uhraa vuosin voimijaan:

Niin tyytyen, tuo hellä äiti,
tuo armas, hyvä puoliso
kantavi kuormin päivän töitä
– hällä kallis omi ansio!

Hän poikueensa miehuutehen,
ja tytär-lauman kasvattaa,
pimeestä ohjaa valon teille
ja kansain riviin johdattaa!

Näin nousee, kasvaa
maamme kansa
hiljaisna köyhän kodista. –
Ei suuruutehen suvullansa,
ei korkeuteen kohoa.

Mutt' töillä, hengen lahjoillansa
useenki kohoo kunniaan,
jaa. vasta jälki-maailmansa

woip' arvostella tekojaan.

Hiljaapa kasvaa korven kukka,
hiljaa sen holhoo kuusikko,
hiljaa se vaipuu vihdoon tyyneen,
hautansa peittää lehdikko!

Näin taivas hiljaisuuden helmaan
loi myöskin Paavo Korhosen,
ja vivotti sen kastehellaan
siksi kun hauta sulki sen.

Hän Suomen lapsi, veli meille
oi iloa, – näin lausua! —
Sillonki Suomi-äiti hellä —
-on kasvatellut lapsia!

Kun ryömei laattialla pirtin,
löi talosilla leikkiä,
ken luuli sillon: Tämä piltti
on vielä luopa runoja!
Mutt' runottaret sieluhunsa
jo sillon huokui lahjojaan,
kun pääsi Paavo miehuuteensa
ja alkoi luoda laulujaan.

Ken tiesi sentään, kuinka kauvan
piillyt ois' runo-aarteitaan,
jos Kokki, Rautalammin herra
ei retteloinut kujeillaan. —

Näin useen pila-aine ensin,
ja silti vakaat asiat,
elämä monivaiheinenki
ja erikoiset sattumat.

Ikään kun laineet pohjaa myöten
syvyyttä sielun kyntävät
ja pintaan nousten, rantaan lyöden
runoiksi sujuin sulivat.

Hän hiljaisesti tunnollansa
tutkeili aikain asiat,
sai niistä aineet runoihensa
ja soinnut sangen ihanat!

Hellästi lauloi lapsuudesta,
työt, tavat mielin mitteli.
Loi kauniit kuvat vanhuudesta,

hellästi siitä hyräili.

Siksi, kun vihdoon sammui lamppu
tää elämänsä maallinen,
ja hiljaa aukeis' hauta-kumpu
ja hiljaa sulki Korhosen! !

Jo ammoin hiljaa levännyssä
– unhotettu omiltaan!
Oi, kuules "Rakas Rautalampi"
– Näin lausui sua runoissaan —

Oisiko suuri muistoks' hälle
jos mättähänki kohotit,
ja Runoilijan leposian
sa muista sillä erotit?

Ja tosin muisto historiassa,
ja patsaski on paikallaan;
mutt' laina kalvaa asemaansa
ja vaatii äyrin antamaan;

Muuton tään hyvän tekee vieras,
– tään muisto-merkin matkamies,
ja sen kun laulaa runo-rastas,
tuo Suomen sulo satakiel'!

Siis yksi henki, yksi lempi
liittohon meidät sulattaa
ja valmihiks' tuon hautamerkin
yks' toimi vihdoon valmistaa.

Ken kaipaa juhlaa, loistoisuutta
ja katoovaista hälinää
haudalla Paavon, tai korskeutta,
hän siinä pettyy toivossaan.

– Ei!!

– Juhla, minkä runoiljalle
woisimme käydä alkamaan
ei mahdu hauta kunnahalle,
niin suuri on se laatuaan!

Näin arvosista ainehista
ken meistä voinee kirjottaa.
– Ei!!

Tähti-yö ja luonto riemullisna,
maa, maailma sen ilmottaa,

ja lintuin parvet, salmet, saaret,
rakkahat rannat Suomen maan
ja kansat vasta tulevaiset,
ne vasta käyvät lausumaan.

Harmaan paaden haudallansa
sa kannan kunnas kalmiston;
suloinen muisto syömissänsä
kansalla Suomen aina on!!

– Sortuuko soitto tuonen tullen
ja lakastuuko laulanto,
kun syksy kylvää lehdet maalle,
talv'hetkeks kuihtuu kukinto??

Ei sorru soitto surman tullen,
ei lakastukkaan laulanto:
Uus' kevät hohtaa talvi-öistä,
elämä kuolon seuranto!

Runoilian puusta oksan jonkun
jaa, vaikka varren ruhjosi,
historian ja aikain myrsky
suut runoilia in sulkisi:

Kieli Suomen kanteleesta
kerrallaan joskus katkastaan,
Jos runoilian rakkahansa
maa armas hukkaa helmastaan.

Kaikista ja kaikkialle
kaikuu laulun sävelet
ne runoloissa maalaa meille
sulokset, suuret tuntehet.

– Siis nuorukaiset nousussanne,
ja neidot, – toivot Isän maan:
Jo käykää luomaan laulujanne,
kun maamme uuden muodon saa.

*Isak Hirvonen (1838-1907) oli
Lapinlahden kanttori, synty-
sin Laukaasta. Runon lähetti
Seppo Korhonen.

Ohje suvun tutkijalle

Hannu Korhonen, Orimattila

Menneenä kesänä julkaistiin Sukututkimus-toimialan käytäntesäännöt¹. Ne selkiyttävät ja täydentävät sukututkimusta varten kerättäviä tietoja koskevien säädösten tulkintaa. Käytänne-säännöt perustuvat henkilötietolakiin². Niitä laatimassa ovat olleet alalla toimivat valta-kunnalliset järjestöt. ”Pyrkimyksenä on antaa tietoa hyvästä ja oikeasta tietojenkäsittelytavasta.”

Vanhempia aikoja koskevien tietojen kerääminen ja julkistaminen on lähes täysin vapaata, sillä henkilötietolaki koskee vain elävien yksityisyyden suojaa. Ainoan selkeän rajoituksen muodostavat rikoslain³ (9 §) säädökset vainajan muiston häpäisemisestä ja kunnian loukkaami-sesta. Julkisuuslaki⁴ säättää salassa pidettäväksi muun muassa rikosasiaan liittyvää henkilöä koskevat arkaluontoiset tiedot, myös uhria koskevat tiedot silloin, kun tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään.

Elävienkään osalta lait eivät aina rajoita yksityistä harrastamista. Henkilökohtaisiin yksi-tyistarkoituksiin saa kerätä tietoja, näyttää niitä omalle lähipiirille ja jopa luovuttaa toiselle sukututkijalle lakien rajoittamatta.

Tilanne muuttuu olennaisesti heti, kun tietoja halutaan julkistaa. Jo tietojen näyttäminen lähipiiriä laajemmalle joukolle esimerkiksi suku-kokouksessa on tällaista julkistamista, samoin tie-tojen luovuttaminen esimerkiksi sukukirjaan tai asettaminen nähtäväksi avoimessa tietoverkossa. Tällöin sukututkijasta tulee henkilörekisterin pitäjä.

Sukukirja ei ole henkilörekisteri eikä henkilötietolaki voi siis estää sen julkaisemista, koska se on sananvapauteen liittyvä perustuslain takaama oikeus. Sukukirjaa varten kerätty aineisto sen sijaan muodostaa henkilörekisterin, jos se sisältää elävien ihmisten tietoja. Rajankäynti on

kuitenkin hiuksenhieno, sillä sukukirjassakin sukutaulujen tausta-aineisto muodostaa henkilö-rekisterin, mutta proosamuotoisen julkaisun tai sukutauluja sisältävän julkaisun proosamuotoisen osan tausta-aineisto ei.

Henkilörekisteristä tulee laatia rekisteri-seloste. Käytännesääntöjen liitteenä on sukututki-musrekisteriselosteen malli. Selosteen laatiminen sen avulla on niin yksinkertaista, että vähänkin laajemman harrastuksen tueksi voi olla hyvä laatia rekisteriseloste silloinkin, kun laki ei sitä edellytä. Tuleepahan ainakin pohdituksi henkilötietolain tarkoittamia asioita. Sukututkimusrekisteriin otet-tuja tietoja saa käyttää vain sukututkimustarkoi-tukseen eikä luovuttaa esimerkiksi suoramarkki-nointiin. – Sukuseuroille suositetaan myös rekisteriselosteen laatimista jäsenrekistä.

Henkilötietolaki koskee nimensä mukaisesti henkilötietojen käsittelyä ja suojaamista. Suku-tutkimusrekisterin saa perustaa ja siihen saa kerätä tietoja kysymättä erikseen lupaa jokaiselta elossa olevalta henkilöltä. Rekisterinpitäjän tulee kuitenkin selvittää, mitä tietoja saa tallettaa rekisteriin ja miten rekisteriä hoidettava. Rekis-terinpitäjällä on muun muassa velvollisuus huolehtia tietojen oikeellisuudesta ja suojaa-misesta. Samoin hänellä on tiedotusvelvollisuus ja velvollisuus korjata virheellinen tieto. Rekisteröi-dyllä taas on yleensä oikeus tarkastaa rekisterissä olevat tiedot ja sukututkimusrekisterin osalta kiel-tää tietojensa tallettaminen.

Yksityiskohtia on niin paljon, että käytänne-säännöt kannattaa jokaisen lukea itse, varsinkin kun henkilötietolaissa on säädetty vahingon--korvausvelvollisuudesta ja rangaistussäännöksis-tä. Käytännesäännöt ovat kuitenkin niin selkeät, että niiden noudattaminen on mahdollista ja takaa, että rekisterinpitäjään ei voida kohdistaa oikeudettomia vaatimuksia.

¹ http://www.genealogia.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=124&Itemid=222

² <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>

³ <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

⁴ <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>

Kirjahyllyn kätköistä

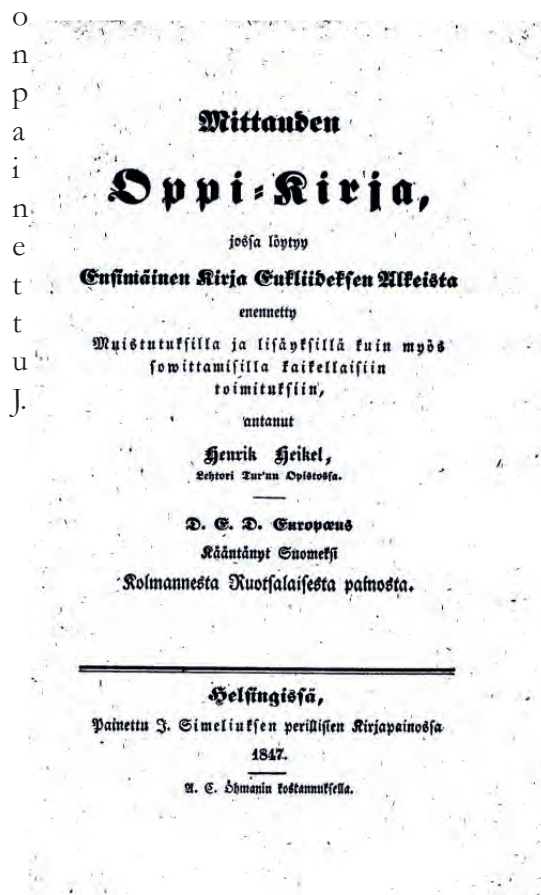
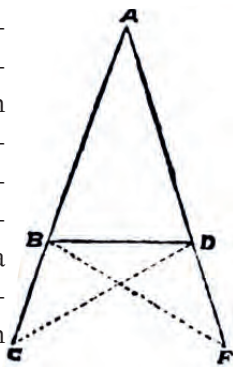
Hannu Korhonen, Orimattila

Vuosikymmenien varrella kotikirjastoon kertyy kaikenlaista. Hyllyjä järjestellessäni löysin kaksi vanhaa kirja, joilla ei näyttänyt olevan mitään yhteistä, kunnes uusi hankinta sitoi ne yhteen ja osoitti niiden olevan Suomen ja suomen kielen kannalta merkittävältä ajalta.

Vanhempi on varmaankin divariostos, vaikka en edes muistanut sitä omistavani. Kansatieteilijä ja kansanrunouden kerääjä D. E. D. Europaeus käänsi 1800-luvun alkupuolella suomeksi osan Eukleideen kuuluisaa geometrian kirjaa. Alkuperäinen kreikankielinen nimi on suoraan käännettynä Alkeet. Käännöksen nimi on Mittauden oppikirja.

Kreikkalainen matemaatikko Eukleides kirjoitti kirjansa noin 300 eaa. Siitä on tehty lukemattomia käännöksiä ja sitä käytettiin oppikirjana kahden tuhannen vuoden ajan, Suomessakin aina 1900-luvun alkuun asti. Europaeus oli uranuurtaja, sillä hän oli ensimmäinen Eukleideen suomentaja. Kirja ilmestyi 1847 ja juuri tuota ensimmäistä painosta on minunkin kirjani. Tästä kirjasta juontuu matemaattisen sisältönsä menettänyt ja yleiskieleen siirtynyt ilmaus ”aasinsilta”, jolla tarkoitetaan tökeröä siirtymistä asiasta toiseen jonkin asiaankuulumattoman mielikuvan välityksellä. Alkuperäinen aasinsilta oli teoksen viides todistus (Europaeuksen kielellä ”osoitus”), jota pitemmälle useimmat eivät kirjaa lukeneetkaan ja jäivät aaseiksi. Nimi tulee siitä, että todistukseen liittyvässä kuvassa voidaan nähdä siltarakennelma.

Toinen kirja on otettu talteen paperinkeräysastiasta. Se on vajaata kymmentä vuotta myöhemmältä ajalta kuin edellinen, saksasta ruotsin kautta käännetty hartauskirja Lyhykäinen neuvo Sydämen Rukoukseen. Kääntäjää ei mainita, mutta alkuperäiseksi kirjoittajaksi ilmoitetaan ”Gynteribergin Seurakunnan Kirkkoherra wai-naja Davedi Hollatzius”. Kirja

Karstenin kirjapainossa Kuopiossa vuonna 1856.

Kirjassa neuvotaan, kuinka se, joka tahtoo oikein rukoilla, tulee soveliaaksi rukoukseen. Oikea rukous on kirjoittajan mielestä täydellinen sydämen vieroittaminen pois kaikesta turhuudesta ja sen kääntäminen Jumalan puoleen. Edelleen uskovaisten täytyy harjoittaa itseään rukoukseen. Yksi ohjeista kuuluu: ”riennä tämän iankaikkisen Rakkauden tyköön hiljaisella ja lapsellisella yksinkertaisuudella”. Neuvoja on sekä kääntymättömille että kristillisyyteen jo kääntyneille.

Miksi kahdesta näin erilaisesta kirjasta on syytä puhua yhdessä? Perusteena on julkaisuaika. Kielentutkijat pitävät niiden ilmestymisen ajankohtaa erityisen merkittävänä suomen kielen, erityisesti kirjasuomen, kehittymisen kannalta. Suomen kielen kehitys jaetaan neljään kauteen: varhaisuomi, vanha suomi, varhaisnykysuomi ja nykysuomi.

Näistä lyhin, mutta ehkä käänteentekevin oli viidenkymmenen vuoden jakso 1820–1870, varhaisnykysuomen kausi. Juuri noina vuosikymmeninä suomi muuttui kansan kielestä sivistyskieleksi. Suomesta tuli virallinen kieli ruotsin rinnalle. Kirjakielen sanasto rikastui, kun käyttöön otettiin myös itämurteiden sanastoa ja luomalla luotiin uusia sanoja. Ja ennen kaikkea julkaistiin suomen kielellä muutakin kuin uskonnollista kirjallisuutta.

Olisin ollut täysin tietämätön kirjahyllyssäni olevien vanhojen kirjojen erityisestä sivistysmerkityksestä, jos en olisi menneenä syksynä sattunut ostamaan kirpputorilta kirjaa nimeltä Kirjasuomen kehitys. Kahdella eurolla ylitin sivistyksellisen aasinsillan. Hyllyssäni ovat pienet kirjaset – kumpikaan ei ole senttiä paksumpi – osoittautuivat paljon sisältöään merkittävämmiksi, vaikka siinäkin ei kummankaan osalta ole sanan sijaa. Ne ovat osa suomalaisuutta ja sitä, että tätäkin lehteämme Wanhaa Tuomasta kirjoitetaan suomeksi.

Lyhykäinen Nouto

Sydämen Nufontseen.

ja

**Muntamia Djennuffia, joiden jälkeen ihminen
saifi koetella sielunsa tilaa.**

Ennen muinen Saksan kielellä kirjoittanut Pom-
merin maakunnassa Syntheribergin Seurakunnan
Kirkkoherra wainaja

Dawedi Dollatzius.

Sitten Saksan kielestä Ruotsin kieleksi toimitettu ja
nyt Ruotsin kielestä Suomeksi käännetty.

Difonut ja prättiitiin kustantanut

S. M.

Toinen painos.

Kuopiossa,

J. Karsten'in Kirjapainossa, 1856.

JÄSENTIETOPALSTA

Seuraavien sukujuhlien järjestelyt lähtevät pikku hiljaa käyntiin. Kesällä 2010 kokoonnumme Keski-Suomeen Laukaaseen pitämään kokousta ja luomaan yhteyksiä suvun jäsenten kesken. Seuran kotisivuille pyrimme laittamaan tietoa sitä mukaa, kun asiat etenevät. Tapahtumasta kerromme sitten tarkemmin ensi vuoden Wanhassa Tuomaassa.

Sukuseuran tuotteita Vihta-Paavon runot ja laulut -kirjoja, viirejä sekä seuran onnittelu- ja suruadresseja voit ostaa edelleen sihteeriltämme Petri Makkoselta. Adresseja on saatavilla myös muilta sukuneuvoston jäseniltä. Yhteystiedot löytyvät lehden alusta.

Vielä on mahdollista tilata myös Tervon sukujuhlilta koostettu dvd, joita on muutamia jäljellä. Tilaukset rahastonhoitaja Pirjo Korhoselta. Hinta 20 euroa + postikulut.

Aikaisempien vuosien tapaan jäsenmaksulomakkeet tulevat tämän lehden mukana. Vuosijäsenmaksu on 15 euroa ja ainaisjäsenmaksu 200

euroa. Viitenumeron käyttö maksettaessa on ehdottoman tärkeää, jotta maksut kohdistuvat oikein.

Wanha Tuomas -lehti on jatkossa mahdollista saada myös sähköisenä. Niiden sukuseuran jäsenten, jotka toivoisivat saavansa lehden ainoastaan sähköisessä muodossa, pyydämme ottamaan yhteyttä sukuseuran sihteeriin. Lehden sähköisen version tilaaminen on toistaiseksi ainut mahdollisuus saada lehti värillisenä.

Olemme ruvenneet myös kokoamaan sukuseuran jäsenistön sähköpostiosoitteita. On mahdollista, että sukuseura alkaa lähiaikoina käyttää informointikanavanaan myös sähköpostia. Niinpä toivomme, että mahdollisimman moni sellainen sukuseuran jäsen, jolla on sähköposti käytössään, ilmoittaisi oman sähköpostiosoitteensa sukuseuran sihteerille osoitteeseen petri.makkonen@mediforum.fi.

Aurinkoista kevättä sukuseuran jäsenille toivottavat

Pirjo Korhonen, rahastonhoitaja
Petri Makkonen, sihteeri